48e jaargang nr 1 | Maart 2020

MEER-HISTORIE

Cultuur, geschiedenis en erfgoed van Haarlemmermeer

Levensreddende vliegtuigen
boven Haarlemmermeer

75 JAAR VRIJHEID

De **Vereenigde Binnenpolder**
is de oudste

Mr. J.F. Jansonius:
een voortreffelijk mens

LOSSE VERKOOP €5

6

Pentekening: Parklaan 78-84, Hoofddorp

Barend Klaassen, september 1996

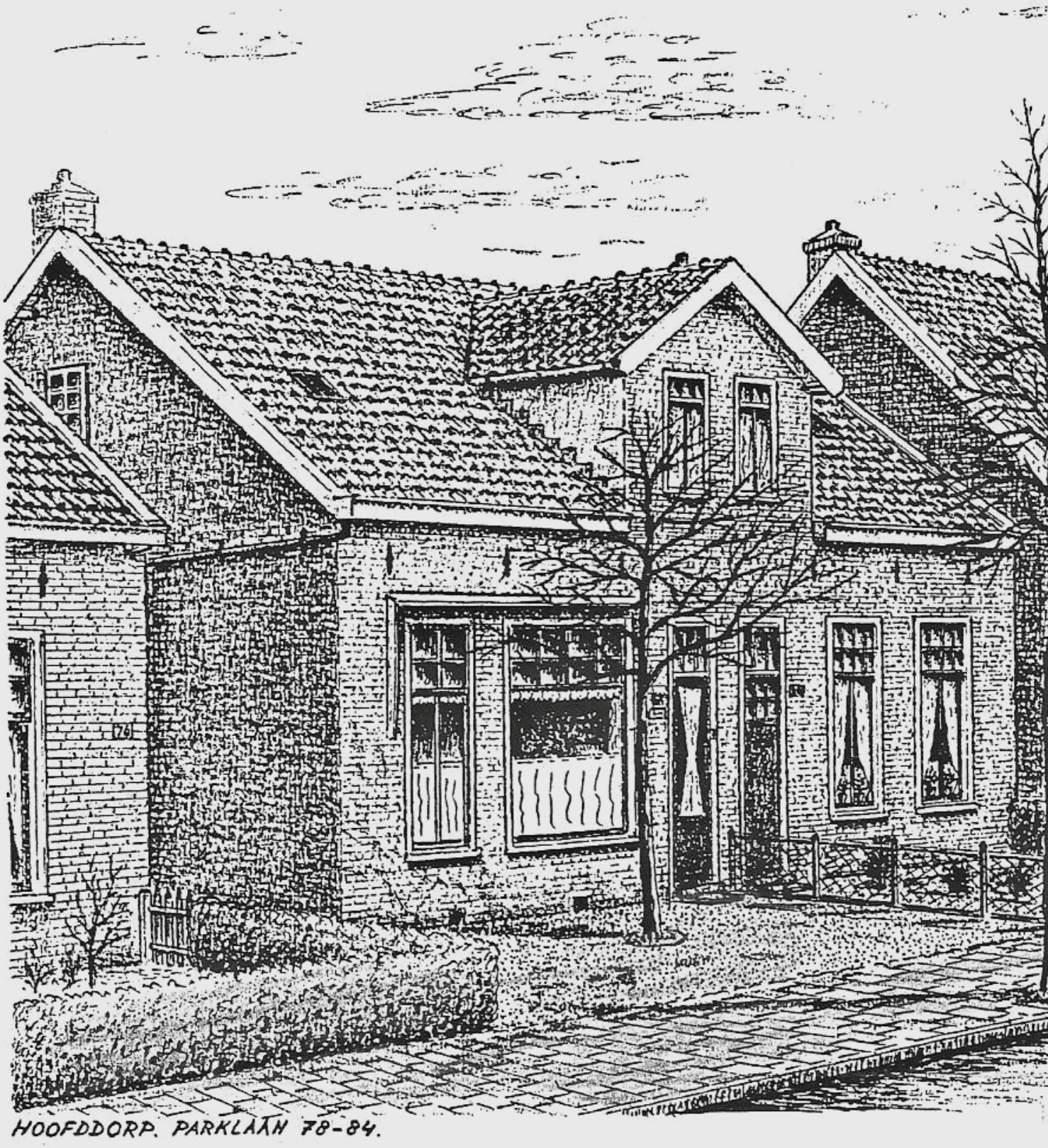

11 School 10 in oorlogstijd

16 Het verdriet om de razzia Zwanenburg

29 Haarlemmermeer 1766: Het eerste huis op nieuw land

35 De Vereenigde Binnenpolder en de Spaarndammerzeedijk

Bevrijdingsfeest Aalsmeerderbuurt zuid (Rijsenhout) 23-06-1945
Tekst op de wagen: Al was het, veel ploeteren en sjouwen, toch bleef het, moed en vertrouwen
Foto: Mevr. Spaargaren

Historische **sensatie**

Voor wie een beetje zoekt en doordenkt - en dat doen lezers/lezeressen van Meer Historie - ligt de geschiedenis op straat. Met de komst van het project 'Schakels aan de Ketting' in 2018 is dat zelfs letterlijk waar. Ons museum wijst nu met twintig zogenaamde verhalenpalen voorbijgangers, wandelaars en fietsers op de geschiedenis die zich op een bepaalde plek heeft afgespeeld. Het kan gaan om de scheepslading Romeinse munten die werd gevonden op het land van boer Krijger in Huigsloot, om de slag tussen de Geuzen en de Spanjaarden in 1572 in de omgeving van de Spaarndammerdijk, of om de vuurbaak die dichtbij het huidige Cruquiusgemaal heeft gestaan. De verhalenpalen - met klinkende kernachtige woorden als GEUS, VUUR of VINK - werpen ons als het ware terug in de tijd. Een paal staat zelfs buiten de gemeentegrens. Dat is de paal RUIG in de Amsterdamse haven, op de plek van het voormalige eiland Ruigoord. Het Amsterdamse havenbedrijf vond 'Schakels' een interessant project om daarmee vanuit de haven verbinding te kunnen maken met Haarlemmermeer, met de omgeving en met de bewoners (zie ook www.schakelsaandeketting.nl).

Niet alleen de gemeenten Haarlemmerliede en Spaarnwoude en Haarlemmermeer zijn gefuseerd, ook hun geschiedenissen zijn nu één. Of waren ze dat misschien altijd al? Vandaar dat het project 'Schakels aan de Ketting' op initiatief van GroenLinks Haarlemmermeer, met steun van het gemeentebestuur en dankzij de kennis en kunde van zeer betrokken inwoners van Haarlemmerliede en Spaarnwoude is uitgebreid met maar liefst vijf verhalenpalen. Onze onvolprezen vrijwilligers hebben daarbij een belangrijke praktische rol gespeeld. Inwoners van onze gemeente krijgen geschiedenisles via verhalenpalen, zoals het Witte Weekblad op 2 december jl. kopte naar aanleiding van de onthulling van STOMP, bij Stompetoren in Spaarnwoude.

Als museumdirecteur ben ik gevoelig voor plekken met 'grote geschiedenis'. Je kunt boeken lezen en schilderijen bekijken zoveel je wilt, maar de echte sfeer is op de plek zelf. Die vertelt het beste verhaal. Als ik op zo'n plek sta, dan kijk ik echt heel anders naar de omgeving. Het is een ervaring waarvoor de Nederlands historicus Johan Huizinga het begrip 'historische sensatie' heeft gemunt. Historische sensatie… de emotie die men kan beleven bij een direct contact met het verleden.

Nu hoeven we ons dit alles niet steeds even groots en meeslepend te realiseren, maar toch… in hun aandoenlijke eenvoud duiden onze schakelpalen op betekenisvolle, Haarlemmermeerse gebeurtenissen. Een van de plekken waar de historische sensatie voor mij direct invoelbaar is, is natuurlijk de machinekamer van het Cruquius Museum. Deze machine beweegt tegenwoordig net als in de 19de eeuw. Okee, hydraulisch, niet op stoom, maar deze beweging is wel dezelfde als die de eerste Britse machinist, James Uren, in 1849 zag en zoals onze bezoekers deze nog dagelijks kunnen zien.
Zo brengt de geschiedenis de omgeving tot leven. En vice versa! Dat vind ik nou zo mooi…

Met vriendelijke groet,

Elise van Melis

Foto: Henk van Ommeren

Colofon

Meer-Historie is een uitgave van Stichting Haarlemmermeermuseum De Cruquius.

Disclaimer
Wij hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot fotomateriaal in deze uitgave te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder voorafgaande toestemming hier is gebruikt, verzoeken wij contact met ons op te nemen.

Directeur-bestuurder
Elise van Melis

Rekeningnummers
ING Banknummer NL73 INGB 0003511852
t.n.v. Stichting Haarlemmermeermuseum De Cruquius

Locaties

Historisch Museum
Bosweg 17 - 2131 LX Hoofddorp
023 562 04 37
www.haarlemmermeermuseum.nl

Cruquius Museum
Cruquiusdijk 27 - 2142 ER Cruquius
023 528 57 04
www.haarlemmermeermuseum.nl

Witte Boerderij
Hoofdweg 743 - 2131 MA Hoofddorp
www.haarlemmermeermuseum.nl

De Polderschuur
Spieringweg 536a - 2141 EC Vijfhuizen

Abonnementen
De minimumbijdrage is € 20 per jaar.
Meer-Historie verschijnt vier keer per jaar.

Losse verkoop
In het Historisch Museum,
het Cruquius Museum, Primera Floriande,
Bruna Nieuw-Vennep, Boekhandel Stevens Hoofddorp, Kunstfort Vijfhuizen

Vormgeving en druk
Drukkerij Groen, Hoofddorp

Redactie
Janny Herfst, Henk van de Hoef,
Barend Klaassen, Harry van Raak,
Marco Snel, Ton van Soest, Henri Stroet.

Contact redactie Meer-Historie:
meerhistorie@gmail.com
www.haarlemmermeermuseum.nl

Fotograaf
Kees van der Veer

Social Media

DEADLINE KOPIJ: 11 april 2020

Beeldmateriaal
Afbeeldingen aanleveren als foto's of als digitaal bestand (hoge resolutie, min 1 MB of 300 dpi). Foto's altijd als apart bestand aanleveren, niet in een Word bestand of pdf.

Auteursrecht
Op het auteursrecht van het gepubliceerde in Meer-Historie is artikel 7 van de Auteurswet van 1912 van toepassing.

Aanbieding bijzondere voorwerpen
Contactpersoon collectiebeheer
F. Kamerling, 023 564 22 31
foppeka@gmail.com

Aanmeldingen, abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen
G. Deddens, 023 561 31 30
gjdeddens@kpnmail.nl

Redactioneel

In dit nummer van Meer-Historie extra aandacht voor het feit dat het 75 jaar geleden is dat de Tweede Wereldoorlog eindigde. Met vier verhalen brengen we de jaren van bezetting en de bevrijding in herinnering: De onderduikgeschiedenis van de Joodse familie Knorringa, opgetekend door Barend Klaassen, deel 2 van de razzia in Zwanenburg van Ger Mastenbroek en 'School 10 in de oorlogsjaren', van schoolmeester Arie de Waard, bekend van het vorige nummer van Meer-Historie met als extra verhaal de herinnering van één van zijn leerlingen. Daarnaast is er nog een artikel van Ruud van der Meer over de voedselsituatie in Nederland tijdens de hongerwinter en de voedseldroppingen, voorzien van erg mooie foto's. Alle indrukwekkende verhalen, dus beslist de moeite waard om te lezen.

Hans van Velsen heeft zich verdiept in de 'Vereenigde Binnenpolder' een waterschap, opgericht in 1813 en uiteindelijk in 1979 opgegaan in het waterschap 'Groot-Haarlemmermeer'. Als u van oude tekeningen en landkaarten houdt, dan moet u dit artikel niet overslaan.

Veel speurwerk heeft een interessant en gedegen artikel opgeleverd over de geschiedenis van 's Lands Huijs'. Het is geschreven door Jan Willem de Wijn en gaat over een houten huisje dat is gebouwd in 1766 voor opzichter Abraham Brons in het 'Westeinde van Aalsmeer omtrend de Rijshoorn'. Het bijzondere is dat dit huisje gezien kan worden als eerste huis op nieuw land in het Haarlemmermeer, zo'n tachtig jaar voor de inpoldering.

Een paar jaar heeft u kunnen genieten van verhalen over graanhandelaren. Klaas van der Veen wist zich elke keer weer te verdiepen in een bedrijf of een familie die zich bezighield met granen en zaden. In deze editie rondt hij de serie af en legt hij uit waarom hij niet honderd procent tevreden is over zijn reeks verhalen. Bedankt Klaas voor al je werk!

'Een voortreffelijk mens en ambtenaar', als u dit over iemand hoort, dan denkt u waarschijnlijk niet meteen aan Mr. J.F. Jansonius. Henri Stroet legt uit in het eerste deel van zijn verhaal over gemeentesecretaris Jansonius waarom deze kwalificaties op hem van toepassing zijn. Wat mij is bijgebleven na het lezen, is dat hij nogal hard heeft moeten werken om Haarlemmermeer binnen te komen.

Het bovenstaande, gecompleteerd met twee boekbesprekingen, een verslag van de restauratiegroep en van een demonstratie ploegen maken het maartnummer weer tot een mooi geheel.

Veel leesplezier weer!

Henk van de Hoef

De Joodse familie Knorringa overleefde door onderduiken in Haarlemmermeer

In mei is het 75 jaar geleden dat Nederland is bevrijd van de Nazi's. Herinneringen aan die oorlogstijd komen bij vele ouderen onder ons naar boven. Van mijn ouders en Maurits van Tol heb ik veel informatie gekregen over de Joodse familie Knorringa die in de oorlog moest onderduiken.

Auteur: Barend Klaassen

Max Knorringa, (1896 - 1978), kwam uit een gegoede familie. Oorspronkelijk kwamen zijn ouders uit Assen en ze zijn later in Amsterdam gaan wonen. Max handelde in textiel en had vóór de oorlog een atelier in Amsterdam, waar o.a. schorten werden gemaakt.

Max trouwde in 1920 met Esther Ossendrijver (1896 - 1980). Zij kwam uit een diamantslijperfamilie. Zij kregen drie kinderen: Israel (Ies) in 1922, Hanna (Hans) in 1924 en Andries (Dries) in 1930. Tot eind 1942 heeft het gezin in Amsterdam gewoond, daarna moesten zij onderduiken. Het is een wonder dat het hele gezin de oorlog heeft overleefd.

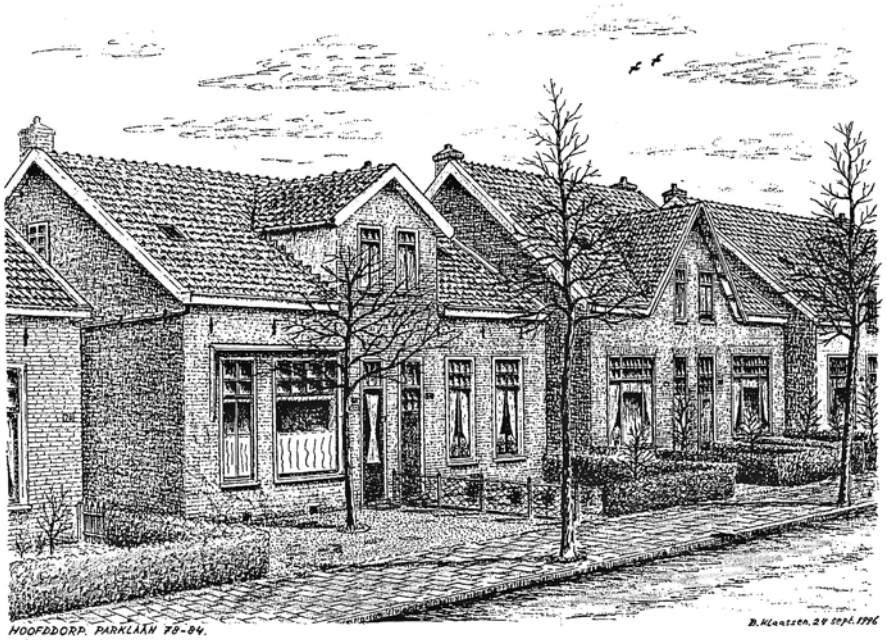

Onderduiken

Tijdens de oorlog woonden mijn ouders op Parklaan 80 te Hoofddorp. Naast ons, op nummer 78, woonde Schreuder. Hij had daar een textielwinkeltje en kocht textiel van Max Knorringa.

In 1943, toen de Jodenvervolging in volle gang was, vroeg Schreuder aan mijn ouders of zij voor korte tijd een Joodse mevrouw wilde opnemen, namelijk mevrouw Knorringa. Schreuder probeerde op die manier het joodse gezin te

helpen. Mevrouw Knorringa en dochter Hans waren inmiddels bij Schreuder in huis. Schreuder en zijn vrouw hadden zelf vier kinderen en eigenlijk geen ruimte voor onderduikers. Hij had veel klanten onder de boeren en probeerde op verschillende plekken de familie onder te brengen. Daar was echter tijd voor nodig. Aanvankelijk stonden mijn ouders er nogal sceptisch tegenover. Ook omdat ze zelf drie jonge kinderen hadden. Mijn zus Martha was toen nog geen maand oud, mijn broer Koen 1,5 jaar en ik zelf was net 3 jaar. Schreuder zegde toe dat het heel tijdelijk was. Hij zou bovendien voor extra voedselbonnen zorgen. Mijn ouders kwamen in gewetensnood en voelden het als een christenplicht om mensen in nood te helpen. Dus mocht mevrouw Knorringa bij ons komen. Wij mochten haar tante Johanna noemen. Dochter Hans kon gelukkig onderduiken bij de familie Van Tol aan de IJweg, vlakbij de Geniedijk. Van Tol en zijn vrouw zagen het aanvankelijk niet zitten om een meisje van 18 jaar in huis te nemen. Zelf hadden ze zes kinderen waarvan de oudste twee jongens, Maurits en Jaap, respectievelijk 21 en 18 jaar oud waren. Dat kon nooit goed gaan, dachten ze. Maar Schreuder smeekte om hulp want in zijn winkel kwamen veel klanten onder wie ook Duitsers. Maurits (Maus) en Jaap werden ernstig toegesproken en gewaarschuwd om geen gekkigheid uit te halen. Hans kwam op de boerderij. Ze had alleen extra ondergoed kunnen meenemen, verder had ze geen andere kleding bij zich. Vader Max Knorringa (oom Theo) is via Schreuder ondergedoken bij de familie Woudenberg in Nieuw-Vennep op de hoek van de Hoofdweg en de Eug. Previnaireweg. De beide zoons Ies en Dries waren ondergedoken in Brabant en Oosterblokker bij Hoorn.

Boerderij van Van Tol aan de IJweg *(archief Jan Wies)*

Tante Johanna

Toen mevrouw Knorringa (tante Johanna) eenmaal bij ons was, werd er niet meer over een eventuele vertrekdatum gesproken. Ze werd gewoon in ons gezin opgenomen en paste zich goed aan. Ze hielp moeder met de huishouding. Op zaterdag trok zij mooie kleren aan want het was dan Sabbat. ‘s Zondags hadden wij mooie kleren aan, voor zover we die hadden en tante Johanna trok dan opnieuw mooie kleren aan. Ze zei dat ze onze rustdag respecteerde en geen uitzondering wilde zijn. Zij had dus twee rustdagen achter elkaar. Ze sliep op het kamertje met dakkapel, boven de voordeur. Martha sliep in de wieg bij haar in het kamertje.

Tante Johanna kwam alleen buiten als het mooi weer was, verscholen achter het schuurtje in de tuin, zodat niemand haar kon zien. Ze had pianoles van mijn vader om de tijd een beetje te doden. Ze speelde altijd heel zachtjes. Vader had een deken in de piano gedaan om het geluid te dempen. Ze hield erg veel van kinderen en was vaak met ons aan het spelen. Op vrijdag maakte ze soms heerlijke taart van onder andere beschuit, pudding en jam, drie of vier lagen op elkaar. Ze was erg handig en heeft uit oude kleren een mantelpakje voor moeder gemaakt en een matrozenpakje voor mijn broer Koen.

Als er gevaar dreigde kon ze zich verstoppen in een kleine ruimte boven de schuifdeuren tussen de voor- en achterkamer. Vader had hiervoor een gat in de zoldervloer gezaagd. Op het luik lag een kleedje met daarop een tafeltje. Gelukkig is er nooit gebruik van gemaakt.
Via Schreuder bleef ze in contact met haar man in Nieuw-Vennep. Schreuder verborg de brieven in zijn schoenen en bezorgde deze bij de familie Woudenberg in Nieuw-Vennep.

Dochter Hans op de boerderij
(foto Maus van Tol)

Overal lag het gevaar van verraad op de loer. Ook in de Parklaan kon dat zomaar gebeuren. Moeder werd er angstig onder. Inmiddels was tante Johanna al drie maanden bij ons in huis. Moeder zocht contact met de familie De Hoog die aan de Hoofdweg-Westzijde woonde, even voorbij de J.C. Beetslaan. Moeder was daar vóór de oorlog in betrekking geweest. Zij wilde dat tante Johanna op een ander adres kon komen, al was het maar tijdelijk.

Arie de Hoog stemde, na enige aarzeling en op aandringen van moeder, toch toe. Mocht het daar te gevaarlijk worden dan kon tante Johanna uitwijken naar de familie Van Tol aan de IJweg, waar dochter Hans was ondergedoken. Op een avond, begin 1944, werd tante Johanna in het donker naar de familie De Hoog gebracht. Jenny de Hoog, dochter van Teun de Hoog (een broer van Arie) zeulde de grote koffer mee met spulletjes van tante Johanna.

Het is een wonder dat niemand is aangehouden. Ook bij de familie De Hoog had tante Johanna het goed. Toch werd ze regelmatig bij Van Tol ondergebracht en zag ze haar dochter Hans weer. Zo werd gerouleerd tussen verschillende adressen.

Op een keer was tante Johanna behoorlijk ziek. Zij was toen bij de familie De Hoog. Dokter Bult maakte zich zorgen. Toen dochter Hans hiervan hoorde wilde ze haar zieke moeder bezoeken. Over de weg was levensgevaarlijk. Maus van Tol heeft toen een alternatieve route gevonden, dwars door het land, maar dan moest wel de Nieuwkerkertocht worden overgestoken. ‘s Avonds in het donker zijn Maus en Hans op pad gegaan. Eerst langs de Geniedijk en daarna door de tocht. Maus wilde Hans op zijn rug nemen maar dat wilde zij niet. Zij liep pardoes het water in, tot haar middel was ze nat. Zo liepen ze door het land naar de Hoofdweg. Moeder en dochter waren even bij elkaar.

Later op de avond zijn Maus en Hans dezelfde weg weer teruggegaan. Ze waren toch al nat. Gelukkig is tante Johanna spoedig hersteld.

Later in het voorjaar is zij weer bij ons in de Parklaan teruggekomen en ze is tot februari 1945 bij ons thuis gebleven. De buurt heeft er niets van gemerkt.
De hongerwinter trof ook ons gezin. Gelukkig kon vader wat extra eten krijgen bij de boeren waar hij orgelles gaf. Toen we geen kolen meer hadden zijn we als gezin bij mijn grootvader de schoenmaker, die ook in de Parklaan woonde, ingetrokken. Tante Johanna is toen naar de familie Van Tol gegaan.

Oom Theo

Bij de familie Woudenberg had oom Theo het goed.
Hij zat daar op een zolderkamer. Eén keer is er huiszoeking geweest. Hij heeft zich toen kort verborgen gehouden en is niet ontdekt. Oom Theo is tot aan de bevrijding bij de familie

Woudenberg gebleven.
Daarna is hij naar de boerderij van Van Tol gegaan, waar zijn vrouw en dochter nog waren. In het voormalige huis te Amsterdam woonden inmiddels andere mensen.

Ies

Van de oudste zoon is weinig bekend hoe het gegaan is tijdens de oorlog. In 1944 is hij ondergedoken in de omgeving van Baarle-Nassau. Toen het daar voor hem te gevaarlijk werd is hij gevlucht en bij het Geallieerde Bevrijdingsleger terechtgekomen en heeft zo de oorlog overleefd.

Hans

Een meisje uit de stad die in 1943 op een boerderij terecht kwam. Dat was een groot contrast. Zij hield van dansen, maar bij de Van Tols kon niemand dansen. Gelukkig kon Maus een grammofoonplaat op de kop tikken met een Engelse wals. Op zolder werd dan de plaat gedraaid en kon Hans heerlijk dansen. Bij Van Tol werd ze Rie genoemd.
Zij had een schuilplaats in de grote schuur boven het hooi. Was de schuur vol, dan kon je de schuilplaats niet terugvinden. Een aantal keren is er een razzia in de buurt geweest en moest Hans (Rie) vluchten naar haar schuilplaats. Bij Van Tol heeft ze leren paardrijden. Ze kwam nooit op straat, wel bracht ze koffie bij de arbeiders als die op het land bezig waren. Tot de bevrijding is ze daar gebleven.

Dries

Voor de jongste zoon Dries werd het in de kop van Noord-Holland te gevaarlijk. Meerdere mensen waren daar verraden en opgepakt. Dries is enige tijd bij de familie Van Beek, manufacturier in Aalsmeer, geweest. Van Beek was vóór de oorlog ook klant van Knorringa. Van Beek had een groot gezin, Dries kon daar niet blijven. Via Schreuder werd een oplossing gezocht. In die tijd was bij ons thuis familie uit Groningen op bezoek. Zij hoorden van de problemen rondom Dries en besloten Dries mee te nemen naar Meeden in Groningen. Na eerst ergens anders te zijn ondergebracht kwam hij later bij mijn grootouders van moederskant ver buiten het dorp Meeden. Er werd niet verteld dat hij een Jood was. Hij kwam uit Holland en moest wat aansterken. Dries was inmiddels 13 jaar. Hij speelde met kinderen uit de buurt en ging mee op familiebezoek in Veendam. Dries had pikzwart haar, mensen uit de buurt zeiden dat het misschien wel een Joodse jongen was. Mijn grootouders schrokken van deze geruchten. Dries moest weg, het werd te gevaarlijk. In februari 1944 is mijn grootmoeder met Dries per trein en bus via Amsterdam naar Hoofddorp afgereisd. Maar bij ons thuis kon Dries ook niet blijven. Via Schreuder en Woudenberg is Dries uiteindelijk in Moordrecht terechtgekomen. Met Arie Bos, die bij Woudenberg in de kost was als leerling van de landbouwwinterschool, is hij achterop de fiets naar de ouders van Arie gegaan. Zij hadden daar een boerderij. Tot aan de bevrijding is hij daar gebleven.

Na de oorlog

Het is een wonder dat het hele gezin Knorringa de oorlog heeft overleefd.
Van tante Johanna heeft slechts één broer de oorlog overleefd. Haar ouders en zes broers en zusters zijn allemaal in concentratiekampen omgebracht.

Max en Esther Knorringa na de oorlog

Onderscheiding uitgereikt aan moeder
(United Photo's de Boer b.v. Haarlem)

Yad Vashem onderscheiding

De Knorringa's zijn na de oorlog in Badhoevedorp gaan wonen. Jarenlang hebben mijn ouders contact gehad met de familie.
In 2000 hebben mijn ouders en de familie Van Tol de Yad Vashem onderscheiding in ontvangst mogen nemen, dankzij Hans Schiele - Knorringa (overleden 2001)

Bronnen:

- Eigen familiearchief
- Interview met Arie Bos in 1998
- Interview met Maus van Tol in 2008

Ploegen met oude tractoren in de Plesmanhoek

Auteur en foto's: Frits Herfst

Het is al een eind in de middag als ik mij herinner dat deze zaterdag 23 november bij de Plesmanhoek de jaarlijkse ploegwedstrijd met oude tractoren wordt gehouden. Er zullen 25 tractoren zijn, allemaal ouder dan 40 jaar. Wanneer ik de via de Geniedijk en IJweg de Plesmanhoek in fiets, komt de lucht van natte aarde en vooral warme machines mij tegemoet. Sommige tractoren zijn al klaar en staan opgesteld in afwachting van de andere die de laatste voren in de door regen natte en zware klei op hun stukje land nog moeten afmaken.
Voor de prijsuitreiking staan drie bekers klaar voor beste vorentrekkers.
De eerste beker voor de ploeger van het als beste beoordeelde stuk land kan worden overhandigd door Jan Blom, de coördinator van de restauratiegroep van Meer-Historie. De ploegers die de tweede en derde prijs hebben gewonnen zijn ergens in het land of nog onderweg en zij krijgen hun bekers even later wat minder officieel alsnog overhandigd.

Diverse tractoren worden op vracht-wagens of trailers geladen, een paar kleinere tractoren van Meer-Historie gaan vol gas richting Spieringweg naar hun stalling in de Polderschuur en sproeien daarbij een regen van kluiten uit hun achterbanden, het was zwaar vandaag!

School 10
in de oorlogsjaren

Herinneringen
van schoolmeester
Arie de Waard

School nr. 10 aan de Meidoornweg
(Beeldbank N.-H. archief Bob Bakker)

Bij het uitbreken van de oorlog stond School 10 in Badhoevedorp meteen midden in het krijgsgewoel. Om 2 uur 's nachts begon het bombardement op Schiphol: de kazerne en de omliggende huizen werden getroffen en de gewonden werden naar de school vervoerd. Burgers die niet op de loop waren gegaan voor het geweld, hadden er inderhaast een noodhospitaal van gemaakt. Wij konden ons verdienstelijk maken door dag en nacht het fornuis brandend te houden (de gastoevoer was afsloten).

Gedurende die vier oorlogsdagen dacht niemand natuurlijk aan schoolgaan. Daarna kwamen de Duitsers - de school bleef hospitaal, want er kwamen honderden soldaten in ons dorp te liggen. Hoe nu! De schoolkinderen konden toch niet op straat blijven lopen? Meester Kat, het hoofd van de School met Den Bijbel bracht uitkomst. Hij kwam naar me toe en zei: 't Is te gek dat onze kinderen geregeld naar school toe kunnen gaan en jouw kinderen niet. We zullen halven: wij houden 's morgens school van 8 - 12, komen jullie 's middags van 1 - 5.' Dat was een prachtoplossing. Kinderen en personeel waren blij dat er weer begonnen kon worden. Vooral voor de kinderen was het zo goed, want ze hingen steeds bij de soldaten rond. Drie dagen hebben we zo samengewerkt. Op de middag van de derde dag kwam een aantal officieren de school binnenstappen: onmiddellijk moest de school ontruimd worden. Praten van collega Kat en mij hielp niet: we moesten eruit. Daar stonden we dus weer. Wacht, het Speeltuingebouw op Sloten was nog ongemoeid. We mochten van het bestuur dit als school inrichten. De oudercommissie ging aan 't werk, er werd geveegd, geschrobd en de banken werden erheen gebracht. Zaterdags was de zaak in orde. Alle klassen zouden wel bij elkaar in een ruimte zitten maar dat zou zich wel redden.

Weer ontruimd

Na afloop van het inrichten van het speeltuingebouw zaten de ploeteraars bij mij thuis een kopje thee te drinken toen er bericht uit Sloten kwam; of ik dadelijk wilde komen. Met een bang voorgevoel gingen we, de anderen trokken mee. Toen we voor de Sloterbrug kwamen, zagen we al wat er aan de hand was:

De Duitsers waren druk bezig de banken weer naar buiten te sjouwen. Met grote moeite konden we ons werkmateriaal, schriften, pennen enzovoort uit hun graaihanden redden. Hoofddorp moest nu raad schaffen. 'Maak je toch niet druk man!' was het bescheid van burgemeester Slob, 'over zes weken is de oorlog voorbij: dan kun je weer in je schooltje.'

In het onderwijzershuis 't Hogeland aan de Nieuwemeerdijk werd tijdens de Tweede Wereldoorlog ook lesgegeven. *(Beeldbank N.-H. archief)*

'Hij is gek'

Met dit bericht kwam ik bij de voorzitter van de oudercommissie. 'Hij is gek,' zei deze niet al te beleefd, 'Weet je wat we moeten doen? Er staan twee huizen leeg in de Meidoornweg, laten we die inrichten.' 't Was te proberen. Om niet voor hetzelfde feit te komen staan als in Sloten, trok ik de stoute schoenen aan en ging op bezoek bij het opperhoofd van de Wehrmacht in ons dorp. Het kostte moeite om tot hem door te dringen, steeds wilde een lagere godheid me het bureau uitbonjouren. In die korte bezettingstijd had ik al geleerd dat je nooit moet laten zien bang te zijn. Kortom, ik werd toegelaten tot de chef. In niet al te perfect Duits wist ik mijn verlangen duidelijk te maken en zowaar kreeg ik een 'Schein' waarin stond dat nr. 67 en 79 van de Meidoornweg aan mij toegewezen werden om daar school te houden. Vijf klassen kon ik in die huizen bergen. Mijn vrouw bracht toen uitkomst door te zeggen: 'Bij ons in de voorkamer kan ook wel een klas.' Toen was alles onderdak en konden we beginnen. Niemand had ooit gedacht dat we vijf jaar lang in zulke primitieve omstandigheden school zouden moeten houden.

Nu had ik één ding verzuimd: ik had vergeten aan 'Hoofddorp' te vragen of ze het goed vonden, dat ik alles zo geregeld had. Ik dacht dat ze het vanzelfsprekend goed zouden vinden dat de boel daar in Badhoevedorp weer draaide. Kun je begrijpen! Na twee maanden kreeg ik een boze brief uit Hoofddorp met de mededeling dat de huur van de huizen voor mijn rekening kwam. Een mens mag niet vloeken, maar dat heb ik toen toch wel gedaan. Gelukkig hadden we in die dagen nog een inspecteur van de goede richting. Hij hoorde mijn verhaal aan en schudde zijn hoofd. 'Blijf maar rustig doorgaan,' was zijn antwoord, 'ik maak dat zaakje wel in orde.' Ik heb er niets meer van gehoord.
De klas die bij ons thuis leerde, had de meeste afwisseling want een week nadat alles daar werkte, kregen we nog meer gasten. Mijn studeerkamer werd door de Wehrmacht gevorderd. In het land van buurman Van der Veld was een luchtafweerbatterij gekomen, mijn kamer werd tot Krankenstube gepromoveerd met een hospitaalsoldaat als vaste bewoner. Twee keer per week hield verder de dokter daar zitting en de 'kranken' en gewonden kwamen geregeld langs het voorraam schuifelen. Er viel nog eens wat te beleven voor de knapies die bij het raam zaten.

Slapen in de kelder

Die luchtafweerbatterij was voor ons vooral 's nachts een bezoeking. Het eerste jaar van de oorlog kwamen er geregeld vliegtuigen uit Engeland over die probeerden hun bommen op Schiphol te laten vallen. Overdag konden ze meestal niet zo ver komen, maar 's nachts lukte dit beter.

Schoolreisje van de hoogste klas in juli 1941 naar de Ruïne van Brederode en Velserend *(archief Familie De Waard)*

De kanonnen gingen dan aan het paffen en wij natuurlijk het bed uit, soms twee of drie keer in een nacht. Dat hielden we niet vol. Gelukkig hadden we in huis een grote droge kelder: we besloten daarom voortaan in de kelder te slapen. De bedden werden iedere morgen weer naar de slaapkamers gebracht om te luchten. Anderhalf jaar hebben we dat gedaan, we lieten de kanonnen 's nachts te keer gaan en stonden daarvoor niet meer op. 's Morgens zagen we dan wel hoeveel ruiten er gesneuveld waren door de granaatscherven. De hele oorlog door heeft men ons in de huizen gelaten. Wanneer er weer een wisseling van troepen was (en dat gebeurde nogal eens) probeerden de kwartiermakers ook de schoolhuizen wel in beslag te nemen maar de 'Schein' met de vele stempels deed ze dan toch weer van besluit veranderen. 't Was anders wel behelpen met het leren: de banken stonden stijf tegen elkander geschoven zonder tussenpad. Als meester of juffrouw tijdens het werk rond wilde lopen om te kijken of alles goed ging, dan liepen ze voorzichtig over de tafelbladen heen. Zelf had ik twee slaapkamers boven voor mijn klas. De eerste dagen zat ik op het portaaltje, zodat ik met mijn linkeroog de achterkamer in 't vizier hield en met mijn rechteroog de voorkamer. Dat was natuurlijk lastig. Daarom had ik het schot tussen beide kamers weggebroken en regeerde voortaan vanuit de opengebroken klerenkast mijn twee helften. Toen het winter werd, kwam daar in de klerenkast nog een gashaard bij (Hoofddorp zorgde na de huur-affaire voortaan goed voor ons). Last van de koude hadden we de eerste twee oorlogsjaren niet.

We streefden ernaar om het schoolleven zoveel mogelijk te laten doorgaan. 't Is ons gelukt om bijvoorbeeld schoolreisjes door te laten gaan: de lagere klassen naar Artis en vanaf de 4e klas 't ene jaar naar Muidenberg en 't andere jaar naar Velserend. Voor 't eerste tochtje gingen we met de trein naar Weesp en dan wandelend naar Muiderberg. De Haarlemse tram bracht ons voor 't tweede tochtje naar Haarlem, dan wandelend door Bloemendaal en achter Meer en Berg om, naar de ruïne van Brederode en dan baden en

Schoolreisje in 1942 *(archief Henk Eikelenboom)*

Het 25-jarig jubileum van De Waard werd ondanks alles uitgebreid gevierd tijdens de Tweede Wereldoorlog. *(archief familie De Waard)*

Ontwerp voor een muurschildering in het gymnastieklokaal. Arie de Waard schrijft daarop: Deze sprookjes had mijn vriend Meier op de muren van het gymnastieklokaal aan de Meidoornweg geschilderd. Duitsers geloofden niet in sprookjes. Bij hun komst ging al gauw de witkwast erover. *(Archief familie De Waard)*

zwemmen in Velserend. De kinderen konden toen nog goed lopen en waren niet bang voor een flinke wandeling, al viel de terugweg vaak niet mee. Toen het later met de schoenen zo slecht werd en veel kinderen schoeisel van latjes droegen, was er nogal eens oponthoud als de leren riempjes van de latjes gesprongen waren. Daar hadden we echter op gerekend: hamer en spijkertjes kwamen uit de rugzak tevoorschijn en de schoenmaker deed zijn werk.

Buiten Weesp was een boerencafé onze vaste pleisterplaats. Terwijl de kinderen wat dronken, spraken we met de boerin af dat we 's avonds weer langs zouden komen. Als zij dan zorgde dat ze wat voor ons klaar had, konden we dit bij haar aanhalen. Zo is het ons enige keren gelukt om een grote platte kaas mee naar huis te smokkelen.

Schuilloopgraaf

In 1943 kreeg ik bericht van de luchtbescherming dat het te gevaarlijk werd om in de huizen school te houden, de luchtaanvallen op Schiphol namen steeds toe. Daar er geen andere plaats voor de kinderen was, sprak ik met de commandant af, dat er voor de huizen een schuilloopgraaf zou komen, zo groot dat alle kinderen bij naderend gevaar daarin konden vluchten.
Van mijn buurman kreeg ik een paar honderd balen karwijstro. Die werden langs de loopgraaf gelegd aan beide kanten. Daar kwamen weer balen dwars overheen. 't Werd een prachtschuilgelegenheid.
Toen de Amerikaanse vliegtuigen ook overdag naar Duitsland gingen trekken, moest één van de jongens bij toerbeurt voor school de wacht houden en opletten of de vliegtuigen kwamen. Zag hij ze aankomen, dan waarschuwde hij en alle kinderen holden naar de loopgraaf. De eerste keren dat het gebeurde, kwamen er bij de kleintjes tranen en wilden ze naar moeder.
Later vonden ze het een welkome onderbreking van de lessen. Toch bleek dat het niet altijd een spelletje was, want twee keer zijn door de luchtdruk alle ruiten gesprongen terwijl wij in de loopgraaf zaten te bibberen.
Omdat er bij de laatste aanval de hele dag al vliegtuigen overgekomen waren, hadden enkele ouders de kinderen niet naar school gestuurd.
Bij de grote aanval 's middags op Schiphol konden de schoolkinderen tijdig in

Arie de Waard ca. 1968
(Beeldbank N.-H. archief).

de loopgraaf vluchten zodat ze niet gewond werden door de rondvliegende glasscherven. Een dertigtal huizen aan de Nieuwemeerdijk werd echter totaal verwoest. Twee zusjes die niet naar school waren gegaan, werden daarbij gedood. Achteraf bekeken ben ik toch dankbaar dat we bij alle narigheid en primitieve omstandigheden altijd doorgegaan zijn met het schoolwerk. En wat waardeerden de ouders het dat we steeds doorwerkten: wat een hulp heb ik van hen gehad!

Noot van de redactie:
Het bovenstaande verhaal van Arie de Waard is een ingekorte versie. Schoolmeester Arie de Waard ging in 1962 met pensioen en ca. 1966 schreef hij enkele herinneringen op aan zijn leven als schoolmeester en als vrijwilliger in Badhoevedorp. De Waard overleed in 1981. Zijn familie stelde de geschreven herinneringen onlangs ter beschikking aan Meer-Historie.

Herinneringen van Henk Eikelenboom aan School nr. 10 in oorlogstijd

‘Henkie, we gaan veen graven’

Auteur: Janny Herfst

Henk Eikelenboom uit Badhoevedorp mocht in april 1940 naar School nr. 10 en maakte die heel roerige oorlogsperiode van de lagere school dus mee. Hij werd op 12 april 1934 geboren op de Badhoeve waar zijn ouders woonden in de daggelderswoning in De Rode Tas (de korenschuur). In 1935 kwam zijn vader in dienst bij Van der Veld en het gezin moest daardoor verhuizen naar een andere daggelderswoning aan de Nieuwemeerdijk nr. 131 (later 149). Dat was vlak bij School nr. 10 en ‘t Hogeland. Hij raakte daar bevriend met de zoon van meester De Waard, Jan de Waard. Samen met vriendje Wimpie Buis haalden ze veel kattenkwaad uit. Vanuit hun huis aan de Nieuwemeerdijk keek je zo op Schiphol en tijdens de Duitse aanval op de luchthaven in mei 1940 maakte het gezin Eikelenboom de vreselijke momenten van de Duitse bombardementen mee, zoals zovele mensen van de Nieuwemeerdijk en de Meidoornweg en de wijde omtrek. Mensen sloegen op de vlucht. Er vielen elf bommen in de buurt.

Sprokkelen en veen steken

Na de capitulatie werd het schoolgebouw van School 10 gevorderd en Henk ging daarna op school ter hoogte van waar tot voor kort het klaverblad Badhoevedorp was. Henk heeft ook les gehad in de voorkamer van meester De Waard. In de huizen waar les werd gegeven stond een ‘salamanderkachel’, waarvoor Henk samen met meester De Waard hout ging sprokkelen. Als Henk door het lopen door het weiland naar school natte sokken had gekregen, moest hij die van meester De Waard bij de kachel drogen. Hout was er niet altijd voldoende, maar langs de ringdijk was veel veen, dus zei meester De Waard: ‘Henkie, we gaan veen graven.’ De Waard hield volgens Henk Eikelenboom zelf ook wel van tuinieren. Grote veenturven zijn er gestoken, ook in de tuin van meester De Waard zelf. De turven werden in het schuurtje te drogen gelegd voor de daaropvolgende winter.

75 jaar geleden razzia in Zwanenburg, Deel 2

Er kwam een **andere vader** terug...

Het verhaal over de razzia in Zwanenburg waarbij ook mijn vader was weggevoerd, stopte in de vorige Meer-Historie op het station in Enschede. Die razzia op 19 februari 1945 was de represaille voor het doodschieten van een Duitse soldaat door een knokploeglid. Nadat iedereen hun huis was uitgejaagd werden mannen en jongens gescheiden van vrouwen en kinderen. Mannen en jongens moesten lopend naar Amsterdam en gingen per trein naar Enschede. In volgepropte veewagons daarna op transport naar Duitsland.

Auteur: Henk Mastenbroek

Voor vertrek naar Amsterdam 'mochten' vrouwen thuis nog kleding voor de mannen halen. Mijn moeder stopte een bijbeltje tussen zijn kleren.
Op de dag van de razzia was ik vier weken oud. Mijn moeder vond het later allemaal te erg om mij te vertellen over die razzia. 'Ach jongen', zei ze dan met een afwerend armgebaar. Maar door dat bijbeltje weet ik iets meer wat mijn vader heeft meegemaakt.
Dat, mét brieven en kaartjes en zijn thuiskomst, vertelt het verhaal dat in 2020 75 jaar geleden is.

De onderstaande teksten zijn geschreven op datumvolgorde. Soms korte zinnen, soms slechts enkele woorden.
Wat zal dat schrijven voor hem vreemd geweest zijn want voor wie deed hij dat?
Tijdens de treinreis schreef vader dit eerste briefje:

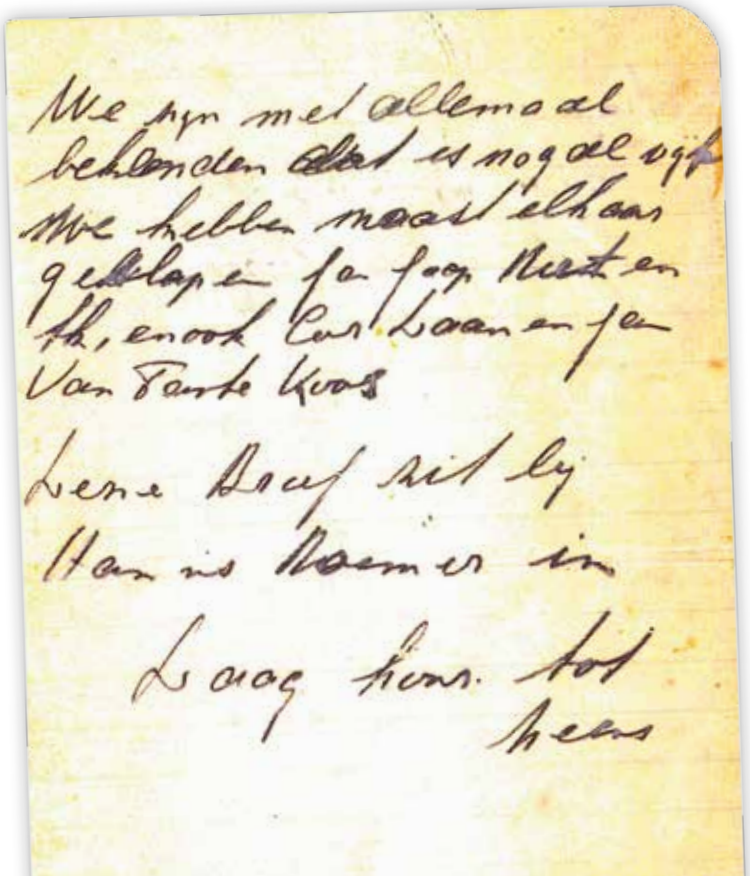

Lieve An, Jan, Wim,
Gerda en Gerrie.
Ik ga maar schrijven;
wanneer of hoe je
dit schrijven krijgt
weet ik nog niet maar
dan heb ik het klaar
als de kans er is.
't Is Woensdag, hoe
laat weet ik niet.
Ik lig in een hoop
stroo in een loods
die 100 meter lang
is, er zijn denk ik
wel 1000 menschen in.
Ze zeggen dat we naar
Zwolle moeten. Weet
je wat hier rot is?
Vlooien bij de vleet.
We bidden maar,
dat is de beste band
met elkaar.

Eerste levensteken van mijn vader kwam via dit briefje van oom Rien.

Ik kreeg als jongste extra aandacht:

> En ons kleinste kindje liet gelukkig alles koud. Ik ben blij dat hij er geen hinder van had.

Naast alle persoonlijke zorgen denkt vader aan zijn ventwijk (hij was 'kouwe' bakker: wel brood venten, niet bakken):

> An, laat de wijk maar zoo als 't is hoor, als het kan laat de bakfiets maar staan, een klein beetje uit de banden laten lopen. Allen het beste van jullie vader! Daag!

Op het op 23 februari uit de trein gegooide kaartje staat:

> Lieve allemaal, Ben op reis naar Duitsland, lange reis. Maak het tamelijk. Ik gooi dit in Hengelo uit de trein. Alle sterkte. An, 't beste hoor. Hoe lang? Daag Jan.

Na Hengelo stopt de trein rond het middaguur in Enschede. Het zal een bijzondere stop worden. Bewoners van Enschede gooien met gevaar voor eigen leven voedsel de wagons in. Enkele treindeuren worden van binnenuit opengebroken en het lukt een paar 'passagiers' te ontsnappen door ongemerkt met Enschedenaren mee terug te lopen. Als Duitsers dat zien is de 'lunchtijd' voorbij en vertrekt de trein. De reis eindigt zes kilometer verder in het Duitse Gronau.

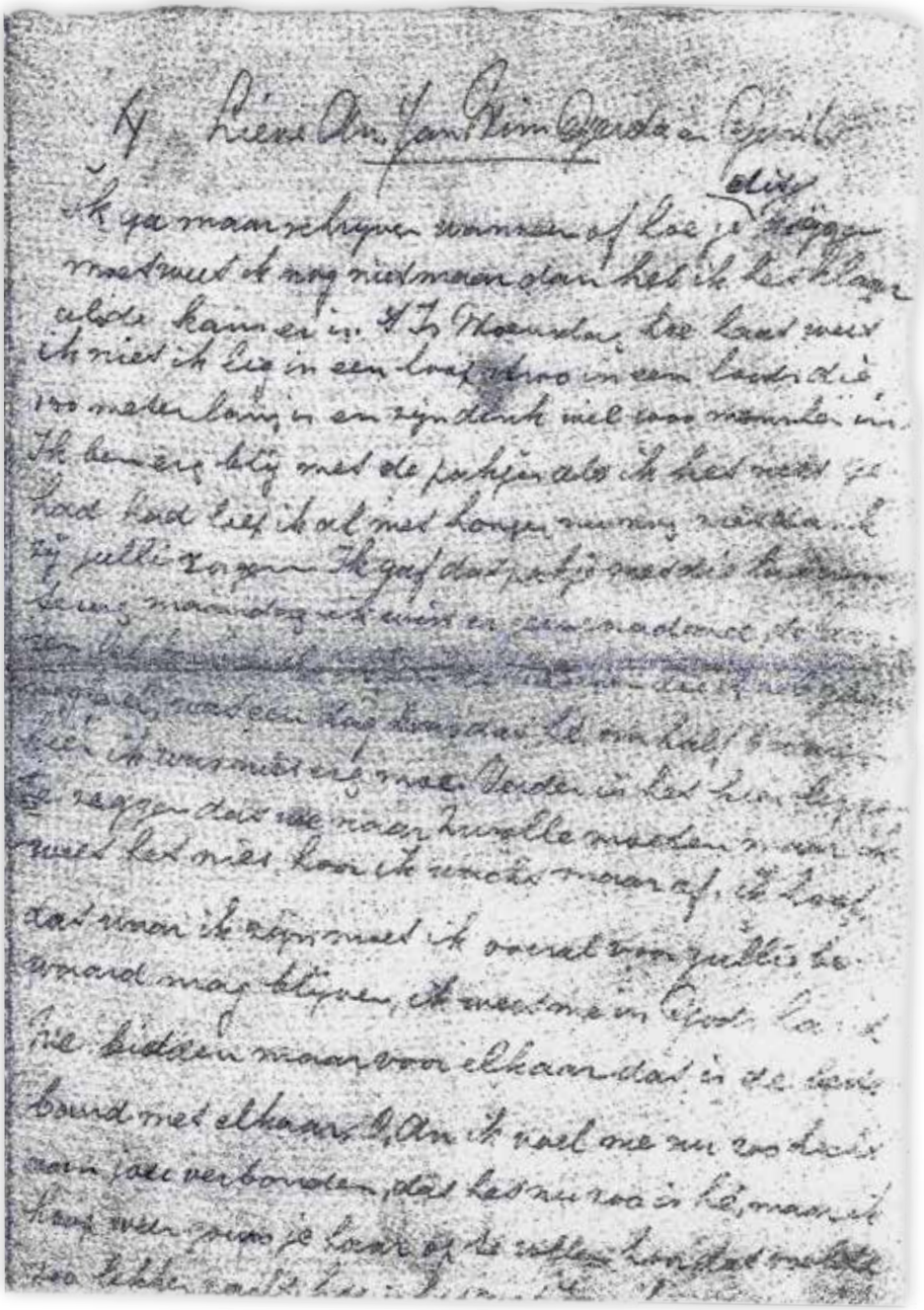

De eerste brief van vader die op een niet meer te achterhalen datum in Zwanenburg aankwam.

Bijbelteksten

In Gronau begon mijn vader op 24 februari, vijf dagen na de razzia, in zijn bijbeltje te schrijven:

> zaterdag Gerda jarig - denk en droom van thuis - verlang ontzettend - diaree - ziek als een hond - 29ste 1 uur in barak - niets kaar - Naar Dorsten lopen - 14 km met kar en met Joost - steeds dekking zoeken voor jagers en scheuven

Op zondag 4 maart vervolgt hij met:

weggelopen - in café gezeten - vergelijk met thuis hoe An zorgde - Zondags pelaardappels met sju en raap - Maandag me lieve vrouw jarig, van allen en van mij gefeliciteerd - zoo'n dag valt helemaal niet mee - dat we spoedig bij elkaar mogen wezen met onze kinderen.

Weer vijf dagen later in Dorsten schrijft vader dit briefje:

Wat verlang ik er verschrikkelijk naar om thuis te zijn. Ik zal alles maar niet schrijven. 't Is nu zondag en we moeten met een schop puinruimen. Hoe is het met Jan, Wim, Gerda en 't kindje; huilt het erg of gaat het?

Maandag 12 maart:

slapen gaat slecht - hard en dicht op elkaar - erge koude voeten - Vrijdags naar ander lager - knolrapen halen. Zondags eindelijk niet werken - kerk is hier niet - neem me boekje maar - op eten gewacht maar ander als thuis - in gedachten beleef ik hoe we gezellig en lekker thuis aten, en nu, zoo, net dwangarbeiders en als varkens gehuisvest

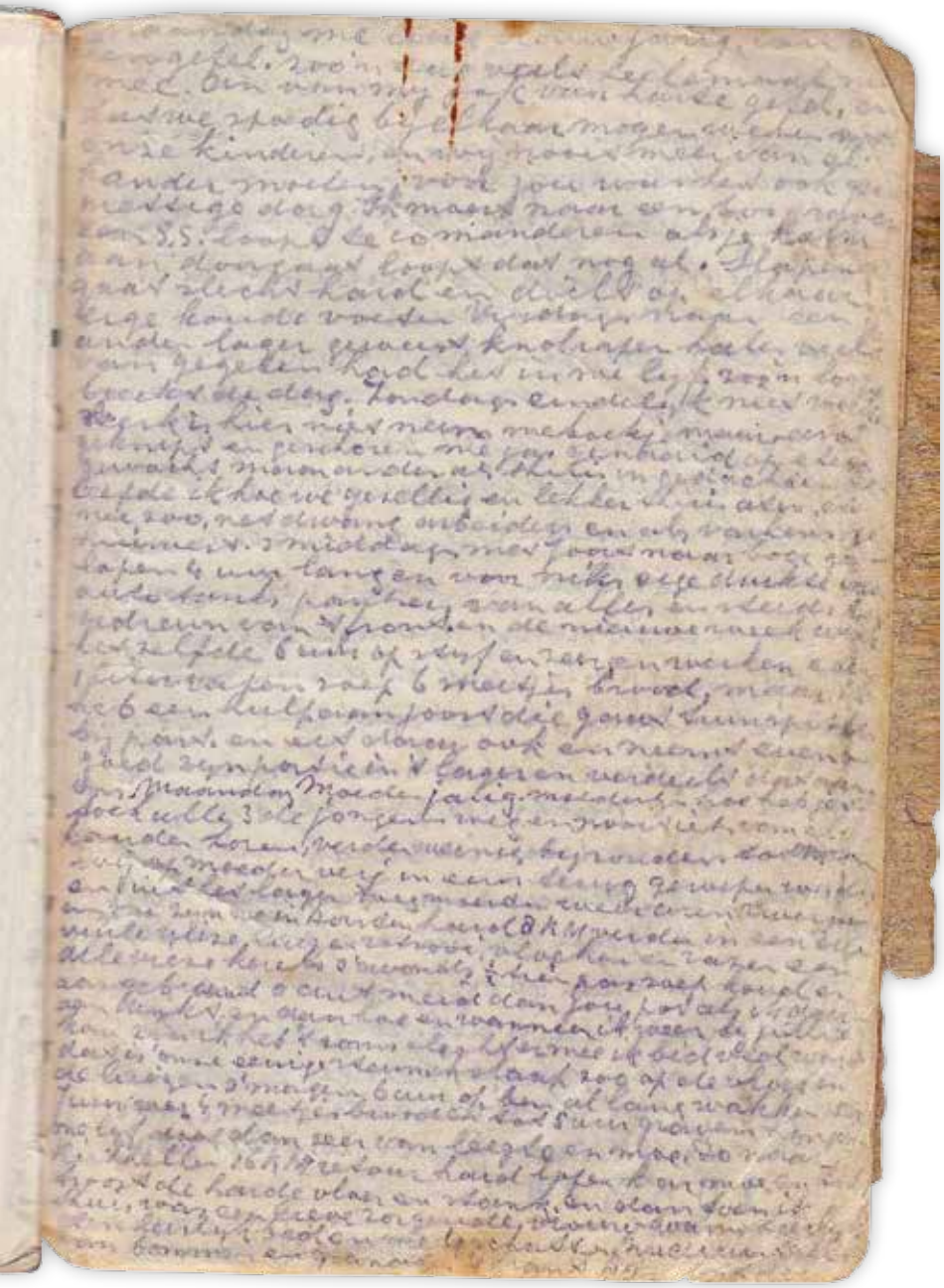

Hoewel hij in gedachten denkt aan *lekker thuis eten*, herinnert Wim zich daar een maaltijd zónder eten. 'Van moeder moesten wij altijd bidden. Ik zei toen: Mama er is niets te eten; waarom moeten wij dan bidden?'

De tijd kwijt

Woensdag 14 maart noteert vader:

6 uur op - stijf en zeer en werken - eten 1 liter rapensoep, 6 sneetjes brood maar, op moeders verj. in eens terug geroepen - uit het lager - en nu zijn we in Dorsten in een erge vuile vieze luizen rotsooi, vloeken en razen en alle vieze kerels - 's avonds 1/2tien pas soep -

Het bijbeltje. De laatste pagina in het bijbeltje eindigde met drie puntjes; daarna heeft hij niets meer geschreven.

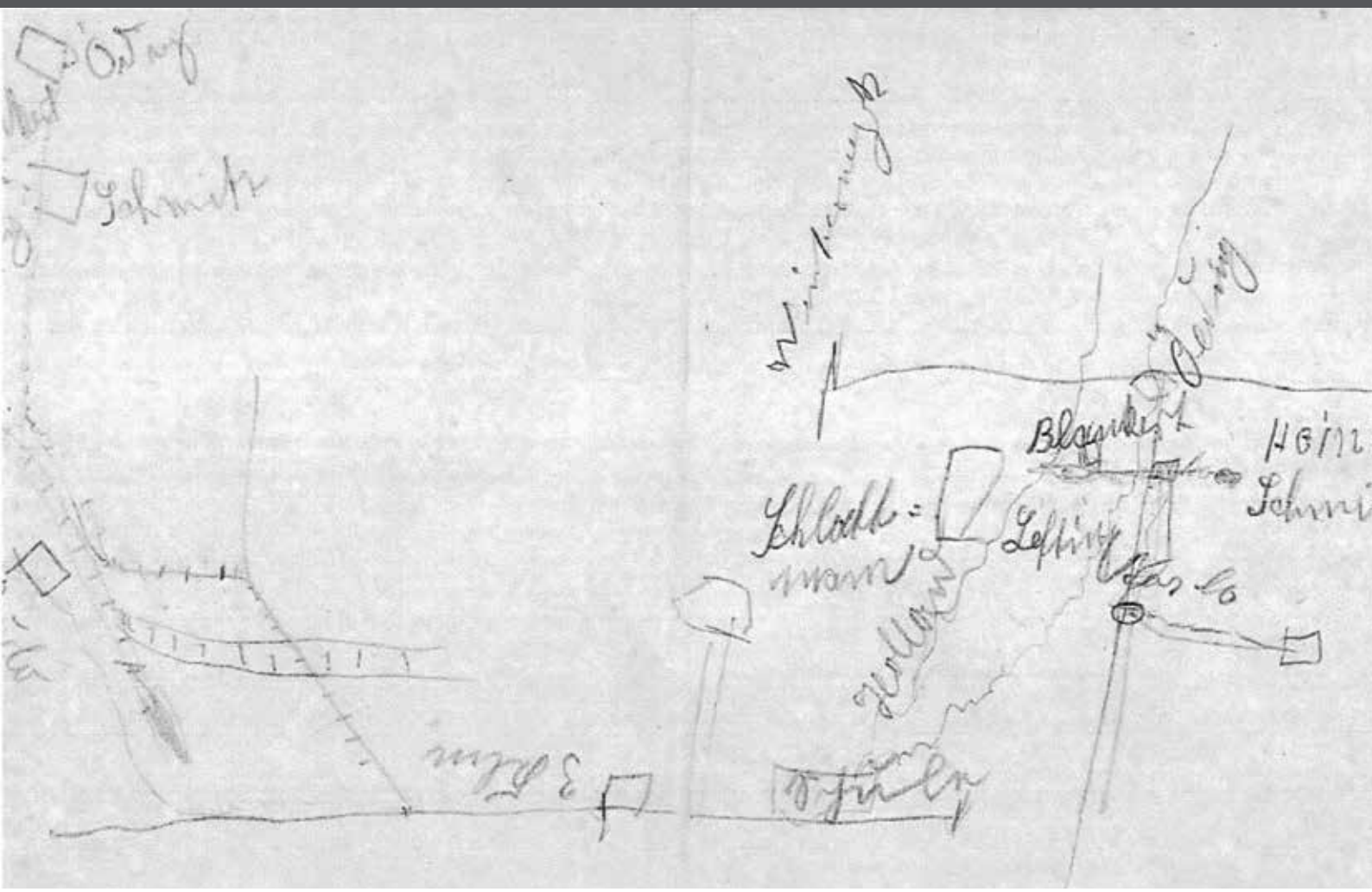

Een routebriefje. Een gekrabbelde route richting Winterswijk, gekregen van een goede Duitser.

O An meid dan jou pot als ik dan daaraan denk - ik bid veel want dat is onze enige steun. Donderdag naar Kirschhellen - 16 km retour - toen ik thuis was: een lieve zorgende vrouw - heerlijk eten - heerlijk bed en me 4 schatten. Alles dreunt van bommen en granaten. Het front komt nader...

Na de laatste zin staan drie puntjes. Niets schreef hij meer in zijn bijbeltje. Onbekend waarom hij stopte, ook met kaarten en briefjes.

Voor vader lopen de dagen en nachten in elkaar over; de tijd is hij kwijt. Hij feliciteert Gerda op záterdag in plaats van zóndag en hij heeft het over 29 februari terwijl 1945 geen schrikkeljaar is.

AANTREDEN!

Het werk is vreselijk zwaar. Tankversperringen aanleggen, loopgraven graven, bomkraters dichten...
Mijn vader noteerde vanaf 15 maart niets meer. Ook niet over die wonderbaarlijke ontsnapping.

Het is zaterdag 24 maart drie uur 's nachts. Een brul maakt iedereen wakker: **AANTREDEN!**

Bedoeling is dieper Duitsland in te gaan. Mijn dan zevenjarige neef Wim van Smeerdijk weet nog dat zijn vader, mijn oom Rien, dat zeker niet wilde en gezegd moet hebben **Mooi niet; wij gaan de andere kant op!** Buitengekomen stelt zijn vader een aantal mannen in gelid op. Het lijkt een echt peloton. Commandant werd iemand die voldoende Duits sprak om in Duits te kunnen bevelen. Zo marcheerden zij richting Nederland af.

De mannen gingen op weg ja, waar naartoe? Na een dag lopen komen zij 's avonds bij een boerderij. Daar mogen zij bij een 'goede' Duitser overnachten. Een vrijheids-

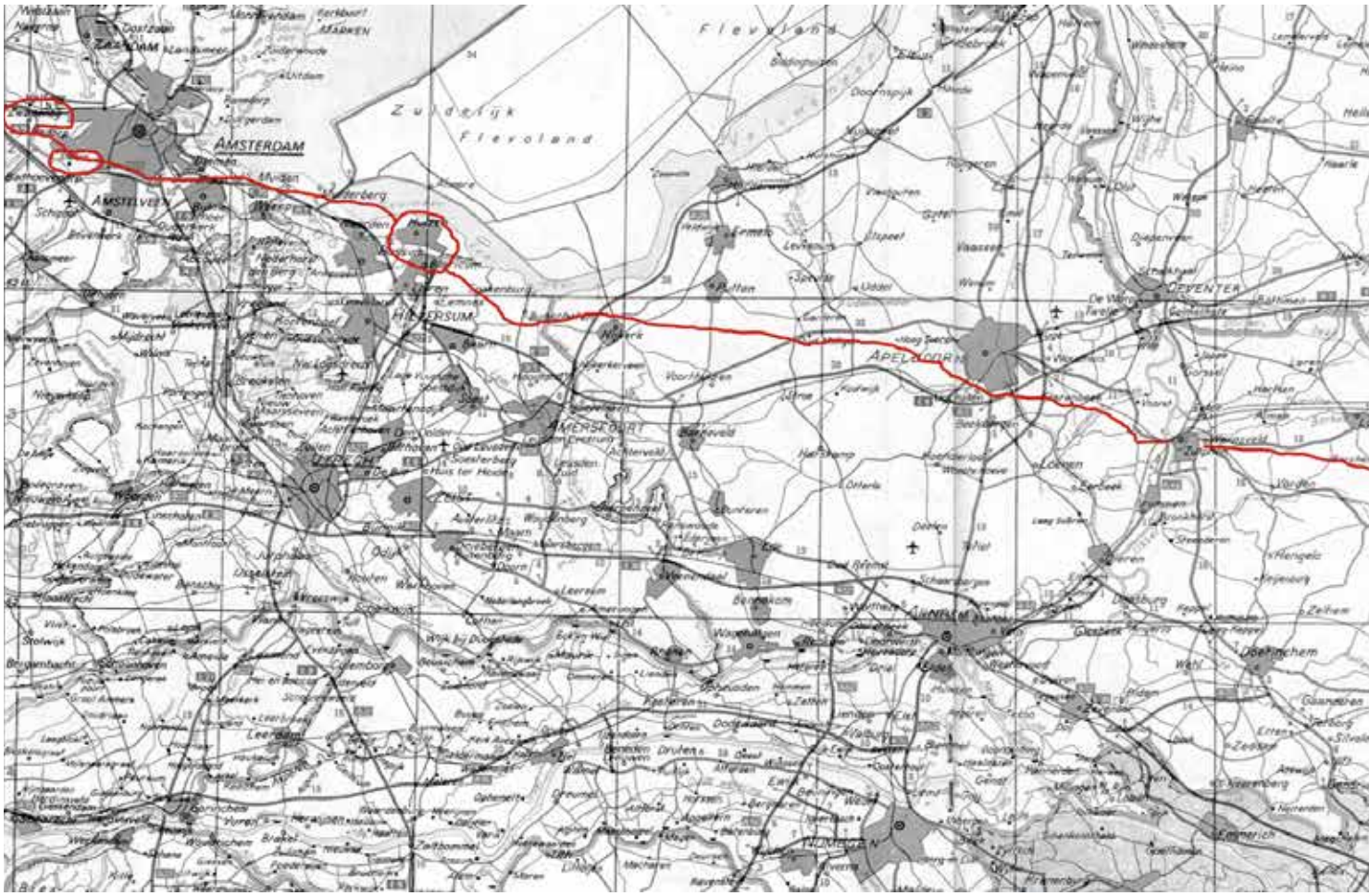

Na acht dagen lopen via deze vluchtroute kwam mijn vader thuis in Zwanenburg.

gevoel hadden zij nog niet. Terecht, opeens verschenen Duitsers. Zij waren 'gelukkig' dronken en maakten er een lollig appèl van. Daarna mocht iedereen verder.

Op zondag zagen zij een grenspaal: Nederland!
Een betrouwbaar uitziende man verwees naar het politiebureau. Gelukkig niet opgevolgd; hij bleek 'fout'.
Via Groenlo ging het vijf dagen later naar Zutphen. Wat daar gebeurde zou hét verhaal van deze vlucht worden. Soldaten hielden hen staande. Doodsbang! Zoals afgesproken zou gezegd worden dat zij door bombardementen in Duitsland naar huis waren gestuurd. Onder voorwaarde later 'keurig' terug te komen. Onbegrijpelijk dat daarna iedereen gewoon mocht doormarcheren. Wat bleek? Het waren jongens van de ondergrondse!
Na Apeldoorn ging iedereen afzonderlijk verder.
Dat het de volgende dag *Goede Vrijdag* was heeft hij zich waarschijnlijk niet eens gerealiseerd. Dan wordt het Paaszaterdag 31 maart 1945.

Wim van Smeerdijk: 'Mijn vader leende bij familie in Huizen een fiets en was vóór spertijd in Amsterdam. Waarschijnlijk ging hij via Badhoevedorp naar Zwanenburg. Ja, door die fiets was hij er eerder dan jouw vader. Hij is bij je moeder langsgegaan om te vertellen dat je vader er ook aan kwam.'

Weer thuis, dat wel

Geradbraakt, mentaal geknakt en doodop kwam mijn vader terug; terug bij zijn An en kinderen Jan, Wim, Gerda en Gerrie. Hij is ongetwijfeld na de gebruikelijke tik op het raam achterom binnengekomen. Broer Wim weet 75 jaar later ook nog iets. 'Ik lag op bed, hoorde gestommel en ging naar beneden. Toen zag ik daar mijn vader in de tobbe naast de warme kachel staan. Moeder was hem aan het wassen.' Wim klinkt nog steeds beduusd als hij verder gaat over deze plotselinge confrontatie. 'Ongetwijfeld moest vader ontluisd worden.

Een delegatie Zwanenburgers onthulde in het gemeentehuis in Enschede deze plaquette. Op de foto de bij de razzia vier weken oude baby Ger(rie).

Heel raar hoor als je je vader daar zo helemaal bloot ziet staan. En wat zag hij er slecht uit! Ik werd snel weer naar boven gestuurd. Ik weet er verder niks meer van.
Ook niet over de dagen en de weken daarna.'
Vader was dus weer bij zijn An en kinderen. Maar het was een andere vader dan de vader van vóór de razzia. Nooit is hij meer de gezonde en vrolijke vader geworden of, zoals iemand in de krant schreef, *de Mastenbroek met zijn opbeurende opgewektheid*.
Als gevolg van al het beulswerk, de stokslagen en ander fysiek geweld in Duitsland, is mijn vader op 13 februari 1946 op 43-jarige leeftijd overleden.
Het genoegen van opgroeiende kinderen in een vrije wereld heeft hij niet mogen beleven.

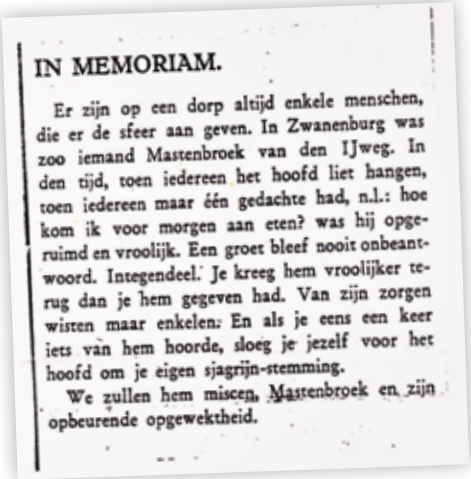

IN MEMORIAM.

Er zijn op een dorp altijd enkele menschen, die er de sfeer aan geven. In Zwanenburg was zoo iemand Mastenbroek van den IJweg. In den tijd, toen iedereen het hoofd liet hangen, toen iedereen maar één gedachte had, n.l.: hoe kom ik voor morgen aan eten? was hij opgeruimd en vroolijk. Een groet bleef nooit onbeantwoord. Integendeel. Je kreeg hem vroolijker terug dan je hem gegeven had. Van zijn zorgen wisten maar enkelen. En als je eens een keer iets van hem hoorde, sloeg je jezelf voor het hoofd om je eigen sjagrijn-stemming.

We zullen hem miscen, Mastenbroek en zijn opbeurende opgewektheid.

In memoriam. In de Halfwegsche Courant verscheen dit berichtje over Mastenbroek, mijn vader.

Zwanenburg bedankt Enschede

De 308 teruggekeerden beseften later wat in Enschede gebeurde. Op 25 februari 1946 heeft een delegatie Zwanenburgers de bewoners van Enschede met een plaquette, aangebracht in het gemeentehuis, hun dankbaarheid betuigd met de tekst:
Zwanenburg dankt Enschede voor de hulp, die de bevolking van deze stad verleende aan haar ontvoerde burgers op doortocht naar Duitsland 23 februari 1945

Bronnen:
- Wim van Smeerdijk
- Wim Mastenbroek
- Cor Wies, Henk Koetsier foto's
- Boeken 'Razzia aan de Ringvaart', 'Eindstation Haltern 1945'

Levensreddende vliegtuigen

denderden laag over Haarlemmermeer

In het Meer-Historie magazine van mei 2002 schreef ik: 'Als een hemelse gave kwam in februari 1945 meel uit Zweden. Na alle zelfbaksels, tulpentaart en magere donkere broden van de bakker die je soms kon bemachtigen, was dit brood, zo wit als sneeuw, onovertroffen lekker. Ik proef en ruik het nog als ik eraan terugdenk. In april gevolgd door het manna uit de hemel. Uitgeworpen boven Schiphol uit machtige vliegende forten van onze bevrijders. Toen wisten we dat het gedaan was. Opnieuw denderden de vliegtuigen laag over Badhoevedorp... Geen bommen dit keer maar zakken en blikken met eten.'

Auteur: Ruud van der Meer
Foto's: collectie Jan Uithol

Dit jaar herdenken we dat deze voedseldroppingoperaties 75 jaar geleden plaatsvonden. Ik heb die zelf meegemaakt als 14-jarig jochie, heb ook meegeholpen het op Schiphol uitgestrooide voedsel te verzamelen en op te laden op karren met paarden ervoor. Ik kreeg nog bijna zo'n zak op mijn hoofd. Velen die dit hebben meegemaakt zijn er niet meer, maar laten we het ons altijd blijven herinneren als een wonder uit de hemel.

Voedseldropping Schiphol (1945), gezien vanaf de Kruisweg nabij Rozenburg.

Chowhound en Manna

De voedseldroppingoperaties die op 29 april begonnen boven West-Nederland werden uitgevoerd door het Britse RAF Bomber Command en kregen de naam 'Manna'. De vliegende forten, ofwel B-17's waren van

Operatie Chowhound met de Vliegende Forten van de USAAF

de Amerikaanse 8e luchtmacht. De voedseldroppingoperaties boven en rond Schiphol gaven zij de naam 'Chowhound' mee. Vanaf 1 mei stegen de USAAF bommenwerpers op van Engeland richting Nederland.

Het begin van de Hongerwinter

Nederland was bezet door Duitsland sinds mei 1940. Tijdens het laatste oorlogsjaar (1945) werden de Duitsers door de geallieerden steeds verder teruggedrongen na de invasie in juni 1944. Grote delen van Europa en dus ook een groot deel van Duitsland, waren veroverd door de geallieerde legers maar het westen van Nederland, Noord- en Zuid-Holland en een deel van Utrecht, bleef bezet. In september 1944 riep de in Engeland verblijvende Nederlandse regering via Radio Oranje op tot een algemene spoorwegstaking. Die oproep viel samen met de geallieerde luchtlandingen rondom Arnhem (Operatie Market Garden). De Duitsers reageerden daarop met een stop op voedseltransporten, sloten water, gas en elektriciteit voor de burgerbevolking af, en stelden een avondverbod (spertijd genaamd) na acht uur in.

Het is moeilijk te omschrijven wat dit heeft betekend voor de bevolking. De situatie was het meest erg binnen de grote steden in de Randstad. De voedselschaarste was na verloop van tijd zo groot dat honden en katten maar ook bloembollen en suikerbieten werden gegeten. Wegens gebrek aan brandstof werden geteerde houtblokjes tussen tramrails weg gesloopt en werden bomen illegaal omgezaagd. Uit leegstaande huizen, dat waren er veel vanwege het wegvoeren van de Joodse bevolking, werd het hout gesloopt, alles wat brandbaar werd verzameld om noodkacheltjes brandend te houden. Grote aantallen mensen, vooral vrouwen (mannen waren of opgepakt en tewerkgesteld in Duitsland of bleven ondergedoken) liepen of fietsten met kale velgen (banden waren er niet meer) naar boeren ergens in Nederland en probeerden tegen inlevering van zilveren en gouden sieraden eten te krijgen. De zogenaamde Hongertochten.

Een groot aantal mensen heeft dat niet overleefd. Geschat ongeveer 20 tot 25.000 personen meer dan normaal. Voor overledenen kon soms met grote moeite een graf worden gevonden, ook al omdat in de periode december tot en met februari de grond hard bevroren was. In Amsterdam werden lijken in de Zuiderkerk opgeslagen. Hout voor doodskisten was er niet, het werd opgestookt als brandstof.

In de steden werden zogenaamde gaarkeukens opgericht waar men eenmaal per dag, op vertoon van een bonnenkaart, waterige stamppot of soep van aardappelschillen kon worden afgehaald. Om de zaak op te warmen gebruikte men zogenaamde wonderkacheltjes, een oud conservenblik met een gat onderin of een noodkacheltje waarin takjes werden verbrand. In december 1944 werden vanuit West-Nederland ongeveer 50.000 ondervoede kinderen geëvacueerd met behulp van het Interkerkelijk Bureau Noodvoedselvoorziening en Kinderuitzending. Ze werden met binnenvaarzeilschepen

De zakken en blikken voedsel worden overgeladen op schuiten in de Ringvaart.

Koffie, suiker, chocolade, wat een weelde!

vervoerd over het IJsselmeer naar gastgezinnen in het oosten en noorden van Nederland. Na de bevrijding in mei 1945 gingen veel ondervoede bleekneusjes naar gastgezinnen in Engeland, Zweden en Denemarken. Het internationale Rode Kruis regelde een overeenkomst met Zweden voor meel. Het kwam per schip aan in Delfzijl en ging vervolgens naar West-Nederland waar het brood werd gebakken, het Zweedse wittebrood.

De voedseldropping

Tenslotte werd een overeenkomst aangegaan met de Duitse bezetter: het akkoord van Achterveld, dat inhield dat de geallieerden voedsel mochten droppen per vliegtuig. Op 29 april werd de eerste dropping uitgevoerd met droppings bij Rotterdam, Amsterdam, Alkmaar en nog een aantal plaatsen. De voedseldroppingoperaties duurden tot en met 8 mei. In het oosten kwam met de operatie "Faust" ook voedselhulp over de weg tot stand.

Mijn ervaring met Maarten Loos

Auteur: Frans Witteman

In de Meer-Historie van december schrijft Maarten Loos een alleraardigst stukje onder de titel 'Mijn ervaringen bij de Lijnden 1949-1950'. Ik wil daarop reageren met 'Mijn ervaringen met Maarten Loos'.

Maarten woonde aan de Schipholweg in het midden van een statige drie-onder-een-kapper. Ons gezin woonde in de Rietvinkstraat, vlakbij de Schipholweg. Ook wij hadden ontdekt dat er heel veel vis zat in de tocht en gooiden met grote regelmaat ons hengeltje uit. Mijn hengel was niet bepaald een professioneel exemplaar.
Een lange stok met een nylon lijn (dat dan weer wel), als haakje een omgebogen speld en de dobber hadden we gemaakt van een kurk met er doorheen een stuk pen van een kippenveer. Als aas een tot een balletje gedraaid stukje witbrood. Op een goede dag, ik denk dat ik een jaar of tien was, kreeg ik zowaar beet en ving mijn eerste vis. Hij ging in een emmer vol slootwater om mijn vangst vol trots thuis te kunnen laten zien. Toen kwam Maarten langs, haalde de vis uit de emmer en voordat ik maar iets kon doen, beet hij het spartelde beest de kop af en gooide het onthoofde dier de tocht in. Wat was ik kwaad! Het voorval kwam weer bij me boven bij het lezen van zijn naam.

Gemeentesecretaris **Mr. J. F. Jansonius**

Een voortreffelijk **mens** en **ambtenaar**

De gemeente Haarlemmermeer heeft in 1930 een nieuwe gemeentesecretaris nodig. N.J. Rinkel gaat na 21 jaar met pensioen en vertrekt met zijn vrouw naar Alkmaar. De gemeente krijgt 64 sollicitatiebrieven binnen. Met zoveel kandidaten kan de tweede advertentieronde vervallen. B en W hebben een voorkeur voor Beel en Jansonius. Beel, de latere katholieke minister-president, trekt zich echter terug. Een andere katholieke kandidaat komt er nu op de voordracht maar de protestant Jansonius wordt met ruime meerderheid gekozen door de gemeenteraad.

Auteur: Henri Stroet

De gemeentesecretarie in 1901. Rechts de toenmalige gemeentesecretaris D. Eggink, links latere gemeentesecretaris N.J. Rinkel. *(Beeldbank Noord-Hollands Archief)*

Wie is Johannes Freerk Jansonius?

Hebben is één ding maar behouden is twéé. Want Jansonius is een ambitieuze man en wil hogerop. Hij wordt op 28 december 1890 te Winschoten geboren als zoon van een onderwijzer. Zijn vader is een Fries en zijn moeder een Groningse. In het gezin zien zeven kinderen het levenslicht, waarvan Johannes Freerk de één na oudste is, want vóór hem komt nog een oudere zus. Hij trouwt in 1916 te Amsterdam met Diewertje Johanna Schuurman, een dochter van een aannemer. Het echtpaar krijgt twee kinderen: Jan en Johanna. Hij is doopsgezind en de partij van zijn voorkeur is de Vrijheidsbond (een liberale partij).

Opleiding

Na de 3-jarige HBS, wordt hij volontair op de gemeentesecretarie van zijn geboorteplaats Winschoten. Daar krijgt hij een opleiding in de gemeenteadministratie en wordt niet lang daarna als ambtenaar aangesteld.

Dat hij ijverig is blijkt wel uit de diploma's die hij achtereenvolgens haalt. In 1911 het diploma van bekwaamheid voor de betrekking van gemeentesecretaris (akte A). In 1914 volgt de MO-akte Staatsinrichting, in 1924 akte B. Daarna begint hij aan de

studie rechten die hij in 1933 afrondt. En dat allemaal in de avonduren en de weekends.

Loopbaan

In 1911 wordt hij aangesteld op de secretarie van Wageningen en in 1915 benoemd tot eerste-commies, plaatsvervangend secretaris en ambtenaar van de burgerlijke stand. In 1922 volgt de bevordering tot hoofdcommies in algemene dienst.

Raadhuis Wageningen 1915 *(Gemeentearchief Wageningen)*

Sollicitatie naar functie van commies-redacteur

In 1919 solliciteert hij naar de functie van commies-redacteur in de gemeente Haarlemmermeer. Hij schrijft aan burgemeester Slob:
"In alle bescheidenheid meen ik aan de door u gestelde eisen te kunnen voldoen, omdat ik als 1e commies, plv secretaris dezer gemeente reeds enige ervaring op dit gebied heb en te meer, daar de secretaris bij alle voorkomende gelegenheden met mij overleg pleegt en mij werkzaamheden geeft bij het ontwerpen van verordeningen, reglementen, instructiëen en belangrijke besluiten."

Hem lijkt het een aantrekkelijke functie, mede omdat zijn vrouw graag in de omgeving van Amsterdam wil wonen. Slob moet hem echter afwijzen met de volgende bewoordingen.

"Als steller van de advertentie in de Gemeentestem van 1 februari jl. mocht ik uw brief met bijlagen ontvangen. Hoewel uw papieren en staat van dienst er uitmuntend uitzien, durf ik u niet uit te nodigen eens te komen kennismaken, omdat het salaris, hetwelk door mij in het uitzicht kan worden gesteld slechts is van f. 2400,- - f. 3000,- en de bedoeling is te beginnen met hoogstens f. 2600, - en voorts een jaarlijkse verhoging van f. 100,- tot het maximum is bereikt."
Als Jansonius zich niet zo maar neerlegt bij deze afwijzing, komt Slob met aan nieuw argument:
"Beleefdheidshalve wil ik u even melden, dat ik u maar niet tot verdere kennismaking zal oproepen, omdat er waarschijnlijk een geschikt man te vinden is, die ongehuwd is, aan wie ik de voorkeur zal moeten geven, in verband met de woningnood, welke ook hier zóó groot is, dat er in de eerste negen maanden voor u wel geen onderdak te vinden zou zijn."

Sollicitatie naar de functie van gemeentesecretaris

Twaalf jaar later, half juni 1930 doet J. F. Jansonius opnieuw een poging om in de gemeente Haarlemmermeer aan de slag te komen.

"Edelachtbare Heer

Ongeveer 12 jaar geleden had ik de eer met u te corresponderen als gegadigde naar de betrekking van commies-redacteur ter secretarie uwer gemeente.

Overwegingen van financiële aard noopten mij destijds mijne sollicitatie niet te handhaven. Nu las ik j. l. zaterdag in de Gemeentestem de advertentie van uw gemeentebestuur, waaruit mij bleek dat het Secretariaat uwer gemeente is opengevallen en ik besloot dadelijk daar naar te dingen. Ik was destijds in het bezit van diploma A der Ned. Ver. van Gemeentebelangen en van de akte Staatsinrichting M.O. Inmiddels heb ik 1 april de akte B. van genoemde vereniging

Jansonius, boven en Slob onder (1933).
Uitsnede. Fotograaf Peperkamp.
(Beeldbank Noord-Hollands Archief)

behaald en in juli van het vorig jaar met gunstige uitslag het kandidaatsexamen in de richting gedaan. Thans ben ik bezig aan de studie voor het doctoraal examen tot een goed einde te mogen brengen.

Het zou mij zeer verheugen indien mijn sollicitatie ook thans de belangstelling van UEd mocht hebben en tot een oproeping zou mogen leiden.

Hoogachtend heb ik de eer te zijn, edelachtbare heer,

uw dw J. F. Jansonius (tek.)

Hoofdcommies ter Secretarie."

Bezoek aan Wageningen

Op 20 juni 1930 schrijft Slob aan Jansonius dat hij hem in Wageningen wil bezoeken en ook enkele mensen daar wil spreken, in ieder geval de secretaris en de burgemeester. Dat bezoek heeft Slob enthousiast gemaakt. Vanaf nu doet hij zijn uiterste best voor Jansonius. Hij steunt hem met adviezen en houdt hem op de hoogte van de ontwikkelingen.

Ook het liberale raadslid Treur komt op bezoek in Wageningen. Hij is eveneens pro-Jansonius. Hij adviseert Jansonius naar de Haarlemmermeer te komen om de raadsleden van de Christelijke-Historische Unie en de sociaaldemocraten over de streep te trekken en zo de katholieken de wind uit de zeilen te nemen. Jansonius volgt zijn advies op en samen reizen ze af naar Hoofddorp om verschillende raadsleden te bezoeken.

Uitnodiging en stemming

Om het keuzeproces te vergemakkelijken nodigt het college van burgemeester en wethouders vijf geschikte kandidaten uit om eens persoonlijk met de raadsleden kennis te laten maken:
Op het raadhuis, op woensdag 17 september 1930, 's middags om twee uur.

En op 20 november 1930 is het zover. In de gemeenteraadsvergadering worden op de heer Jansonius twaalf stemmen uitgebracht, terwijl zeven stemmen naar de katholiek H. F. M. Stoer, gemeentesecretaris te Lichtenvoorde gaan.
De katholieke wethouder Herman Koning toont zich na de stemming zeer gepikeerd en hij verwijt Slob partijdigheid. Hij zou wél de kwaliteiten van de protestant Jansonius naar voren hebben gebracht, maar niet die van de katholieke kandidaten. De boosheid van de katholieken zit overigens dieper. Wethouder Koning verklaarde:
"Het is u immers allen bekend dat het aantal rooms-katholieke ambtenaren uiterst gering is; bij een totaal van 41, waaronder ambtenaren, veldwachters en werklieden, zijn er slechts 6 rooms-katholiek, waaronder één die niet tot het vaste personeel behoort; als men enigermate rekening wenst te houden met het aantal katholieke ingezetenen dan zou dit aantal niet 6. maar 11 moeten zijn."

De jonge Beel
(Uit: L. Giebels, L. Beel Biografie 1902-1977)

Marktplein 4, woning rechts.
(Beeldbank Noord-Hollands Archief)

Benoeming

Op vrijdag 30 januari 1931 wordt Jansonius desondanks beëdigd en geïnstalleerd en na dat weekend gaat hij aan de slag op de secretarie. De gemeente Wageningen heeft ervoor gezorgd dat er roze azalea's op zijn bureau staan. De inrichting van zijn nieuwe woning op Marktplein 4 in Hoofddorp zal nog wel enige tijd op zich laten wachten.

Jansonius wil hogerop

Jansonius studeert vrijdag 10 maart 1933 af in de rechten aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Hij krijgt van de gemeenteraad een zogenaamde boekenmolen aangeboden. In 1934 en 1938 solliciteert hij echter al naar de functie van gemeentesecretaris in respectievelijk Hilversum en Enschede. De burgemeesters van die gemeenten vragen hem om informatie betreffende zijn functioneren. Slob is er bepaald niet blij mee: *"Uw brief is mij een naangename verrassing, omdat ik de overtuiging heb, dat de inlichtingen, welke u van mij vraagt en welke ik u waar en eerlijk zal verstrekken, vrijwel zeker tot gevolg zal hebben, dat ik als burgemeester kom te zitten met een vacature voor gemeentesecretaris. Nadat ik bijna 20 jaren had gewerkt met een secretaris, die vanwege zijn opleiding en leeftijd de geweldige ontwikkeling van de gemeenteadministratie niet had kunnen bijhouden, ben ik in het jaar 1931 zo gelukkig geweest, dat ik de heer Jansonius heb gekregen als secretaris en deze jongeman is als persoon en ambtenaar zo voortreffelijk, dat ik misschien - zij 't ook met veel moeite - bij een eventuele volgende vacature iemand zal kunnen vinden, die hem in karaktereigenschappen en vakkennis evenaart, doch onmogelijk lijkt 't mij iemand te vinden, die hem in deze functie zal overtreffen. Daarom wenste ik wel dat er in Hilversum (Enschede) geen vacature was ontstaan en toch mag ik de heer Jansonius niet kwalijk nemen, dat hij deze kans tot promotie wil trachten te grijpen, omdat deze gemeente zoveel groter is, het wonen in Hilversum (Enschede) voor hem en zijn gezin zoveel voortreffelijker en de salarisregeling belangrijk beter."*

In Hilversum en Enschede wordt een andere kandidaat aangenomen.

Afscheid Slob

Juni 1941 neemt Slob afscheid als burgemeester. De laatste tijd is de hartelijke verhouding met hem vertroebeld vanwege een ernstig verschil van mening over de bezettingsmacht. Jansonius krijgt vanaf die tijd als gemeentesecretaris met vier NSB-burgemeesters te maken. Daarover in een volgend artikel.

Bronnen:

- Gemeente-archief Haarlemmermeer MF 7002 Inv. 742
- Notulen Raadsvergaderingen Gemeente Haarlemmermeer

Haarlemmermeer 1766:

Het **eerste huis** op **nieuw land**

Auteur: Jan Willem de Wijn

Het Haarlemmermeer is tussen 1849 en 1852 drooggemalen. Daarna kon pas een begin worden gemaakt met het bouwen van huizen. Lijkt een logisch verhaal. Toch werd al in 1766, zo'n tachtig jaar voor de inpoldering, het eerste huis op nieuw land in het water van het Haarlemmermeer gebouwd. Jan Willem de Wijn reconstrueert de aanleiding tot de bouw van '*'s Lands Huijs*', onderzoekt de geschiedenis van het huis zelf en de plaats waar het stond.

'Alderpericuleuste'

Tot aan het midden van de achttiende eeuw heeft de Waterwolf (Haarlemmermeer) de oppervlakte van zo'n 11.000 hectare oevergebied verslonden, inclusief zeven dorpen. En dat gaat maar door! In 1761 staat het water van het Haarlemmermeer aan de lippen van Aalsmeer. Nog slechts 170 meters scheiden het meer van de deur van de dorpskerk. Schout Marinus Blinkvliet benadrukt de levensgevaarlijke *('alderpericuleuste')* situatie voor Aalsmeer en de gevaren voor het achterliggende land.

Hij en zijn opvolger Dirk Slob lobbyen met succes bij de Staten van Holland en West-Friesland. Die besluiten in 1765 tot wat gerust een voorloper van de Deltawerken mag worden genoemd. Vlak voor de oostkust van het Haarlemmermeer, ruwweg tussen Leimuiden en Rietwijkeroord, zal een met paalwerken versterkte dijk worden aangelegd, *'ter beteugeling van het meer'*. Dat gigantische project met een lengte van bij elkaar zo'n zestien kilometer start in 1766 en wordt de redding van Aalsmeer.

pens de toeſtand van haare Landen, waar van de Haarlemmermeer van tyd tot tyd meer en meer komt af te neemen, zyn conform de waarheid, en dat gevolgelyk der Supplianten Dorp ſig in een alderpericuleuſte ſituatie bevind, en dat het niet minder waar is, dat de Haarlemmermeer op verſcheide plaatſen de Kaden en Wegen aan het weſteinde van Alsmeer hebbende doorgeſlaagen, ſig dus eene weg geopent heeft, om met de Binneplaſſen, die bezyden en agter Aalsmeer leggen, ſig te kunnen vereenigen, en by vervolg van tyd ſoodanig te kunnen uitbreiden en vermeerderen, dat daar van niet dan de ſorgelykſte gevolgen ſullen te wagten zyn: ter weeringe van welke onheilen wy volkoomen geconvinceert zyn, dat met alle ſpoed de efficacieuſte middelen behooren te werden geappliceert, waar

Probleemschets voor Aalsmeer op 15 juli 1767 (OAR 1463)

Bundeling expertises

De Staten van Holland en West-Friesland besluiten ook dat de uitvoering van het project in handen zal worden gelegd van het Hoogheemraadschap Rijnland. Die organisatie maakt gebruik van regionale specialisten, maar gezien de omvang van

Voor de kust van het dorp Aalsmeer wordt in 1768 dijkvak 28 in het meer aangelegd. Tussen dijk en dorp de voorloper van de Ringvaart. *(NHA/Pieter Idserts)*

het project, worden ook *'kundige luijden'* van elders ingehuurd. Dirk Klinkenberg houdt als secretaris van de Staten een oog in het zeil.

Professor Lulofs zet de grote lijnen uit en als toezichthouders worden waterstaatkundigen als Johannes Engelman en Christiaan Brunings benoemd. Als landmeter en cartograaf wordt een beroep gedaan op de gerenommeerde Melchior Bolstra. De fine fleur van waterstaatkundig Nederland! Al in 1766 wordt voor de kust van Aalsmeer begonnen met de aanleg van een dijk: ter hoogte van het Grote Gat. Het grootste gevaar schuilt in een verdere doorbraak van het meer naar de Westeinderplas. Die plek ligt ten zuiden van het huidige Rijsenhout, en ten noorden van jachthaven De Stormvogel in de Rijshorn. Dat gat moet een gaatje worden en zo snel mogelijk. Als operationeel opzichter hout & paalwerken stelt Rijnland (uitvoerder van het werk) aan: Abraham Brons, timmerman te Oude Wetering. Hij kan voor de toelevering van materialen en gereedschappen een beroep doen op dorpsgenoot en collega-timmerman Joost Timmers.

In 36 etappes

Meteen al in 1766 wordt een stuk dijk (dijkvak 22) van 75 meter richting noord aangelegd bij de Rijshorn, links van het Grote Gat, op de plek waar de Rijsdrecht gekruist wordt. Op een kaart van dit gebied door Dirk Klinkenberg zien we een huisje getekend met de vermelding: *''s lands Huijs'*. Het jaar daarop wordt vanuit het Zwet richting zuid langs de kust voor de Uiterweg dijkvak 25 aangelegd. In 1768 wordt vanaf *''s lands Huijs'* het Grote Gat in gewerkt (dijkvak 23), waardoor dat gat al de helft kleiner is geworden. De definitieve sluiting van het gat ontstaat echter pas een paar jaar later, in 1775 (dijkvak 24). Maar dat getekende kleine huisje op dat dijkvak van 1766 intrigeert.

's Lands Huijs

Het is een huis van het land, dus van de Staten van Holland. Maar wat was de functie ervan? Was het een soort bouwkeet met materieel of een echt huis voor de opzichter? Die laatste optie lijkt meer voor de hand te liggen als we afgaan op een soortgelijk huis dat in 1777 op de dijk ter hoogte van de Schinkelpolder in Aalsmeer

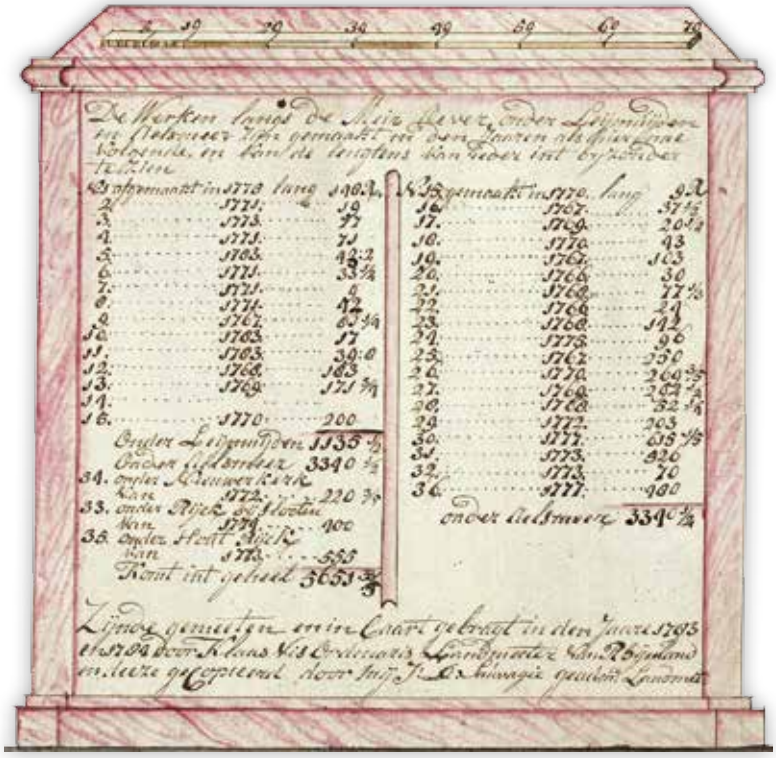

In 1780 wordt teruggeblikt op de werken die in 36 etappes zijn uitgevoerd. 3.340 roeden (12,6 km) in Aalsmeer en 1.035 roeden (3,9 km) onder Leimuiden. Gestart in 1766 bij dijkvak 22. (OAR, A-0925)

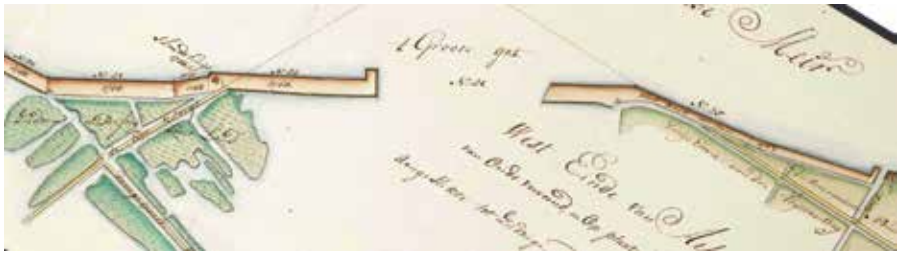

Het Grote Gat wordt in etappes gedicht. Rechts het einde van de Uiterweg in Aalsmeer voorbij Het Zwet en links De Rijzen met op de dijk 's lands Huijs (OAR, kaart A-0939)

staat afgebeeld. De tekst daarbij: *"'s Lands opzieners huijs"*, dus voor de opzichter van dat deel van de dijk. Elf jaar daarvoor is Abraham Brons de 'opziener' bij de dichting van het Grote Gat.

In de documenten in het archief van Rijnland over dat jaar 1766 vond ik onder 26 juni een *"instructie voor den timmerman Abraham Brons als opzigter op de hout- en paalwerken & aan het werk van de digtmakinge van een opening aan de sleet van de Haarlemmer Meer onder Aalsmeer gelegen."* Met de toevoeging dat hij minstens drie dagen in de week toezicht moest houden. Maar met die taakomschrijving was nog niet de vraag beantwoord of het bij *''s lands Huijs*' nu om een bouwkeet of een heus huis ging.

Een heus huis!

Soms vind je een speld in een hooiberg. Bladerend door een brei aan documenten, vond ik in Rijnlands archief uiteindelijk toch wat ik zocht: Een stuk, gedateerd 14 juni 1766: *"Bestek en Conditien…voor het maken van een houten huisje op een steene voet, t welk gesteld zal moeten werden in het Westeinde van Aalsmeer omtrend de Rijshorn"*. Bingo! Artikel 1 geeft meteen de afmetingen: 28 voet lang en 17 voet breed: dus met zo'n 8,80 meter lengte en 5,30 meter breedte aan de buitenkant.

Over het interieur valt ook wel wat te vertellen. Er is een keuken met vuurstede (en schoorsteen *"boven het dak uijtkomende"*). Naast de keuken een vertrek met twee bedsteden en een middelkamer (overloop) alsook *"een vertrek van de opziender"*, (met een eigen bedstede!). Het huis heeft vijf ramen met bovenlichten, dus aan elke kant in ieder geval een. Gespecificeerd wordt dat

Bestek en Conditien voor een houten huijsje bij de Rijshorn, gedateerd 14 juni 1766 (OAR, 1463)

het raam in de kamer van de *opziender* 1,25 meter breed is bij 1,10 meter hoog. Het pand heeft tevens een zolder. In de inventaris ook een ladder met twaalf sporten om op zolder te komen. Op het dak rode dakpannen en voor de deur bestrating met klinkers. Voorwaar een heus huis!

Hoog bezoek

Abraham Brons heeft als opzichter dus een eigen huis ter beschikking. Eind 1766 willen de heren opdrachtgevers en kundige luiden wel eens weten hoe ver het werk in die verre uithoek gevorderd is. Op 8 december 1766 zijn de heren Bolstra, Klinkenberg en Hania (namens de Staten van Holland) met een rijtuig van

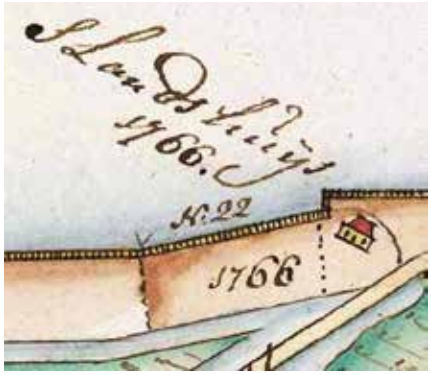

Net ten zuiden van 'het grote gat' staat in 1766 op dijkvak 22 een huis getekend door Dirk Klinkenberg (OAR, kaart A-0939)

Hetzelfde stuk dijk als in 1766 anno nu vanuit een satelliet, locatie huis op de knik (Google Earth)

Het huis stond midden op de dijk ter hoogte van het wagentje links. Op de achtergrond de grens van Rijsenhout (Jan Willem de Wijn)

Ten westen van de Schinkelpolder verrijst in 1777 tijdens dit project een tweede huis, dit keer op dijkvak 36 (OAR, A-0925) *(Jan Willem de Wijn)*

Dijkvak 36 ligt ter hoogte van Schiphol-Oost. 's Lands (tweede) toezienders huijs stond ongeveer 500 meter zuid van de Bosrandbrug *(Jan Willem de Wijn)*

Leiden vertrokken voor een inspectie. *"Onder Vriesecoop zijn wij aan de Heereweg en nog overig zijnde end van de Groeneweg door den opziender Abraham Brons met een vaartuig opgewagt en overgevaren naar het te dichten gat, waarvan de paal- en gordingswerken reeds in julij zijn gemaakt."* Zij constateren dat het werk nog niet is afgerond en dat er nog 150 pramen aarde nodig zijn. Ze zien ook in dat het lastig zal zijn om in deze uithoek werkvolk te vinden: *"Vermits op een zeer ongelegen plaats om de vereijschte huijsvesting voort werkvolk aldaar te bekomen."* Er treedt dus vertraging op en overschrijding van budget. De hoge heren nemen ook een kijkje in en om het huis en noteren dat: *"Het erff daar de opzienders huijs op geplaatst was… aan de meers oever zodanig bezorgt was het voor enige jaren tegens den aanslag van 't meerwater behouden zal kunnen blijven".*

Hergebruik

Onbekend is tot wanneer het eerste huis op nieuw land in het Haarlemmermeer er gestaan heeft, waarschijnlijk tot en met de aanleg van het laatste dijkvak in het Grote Gat, dus tot en met 1775. Het werk verschuift daarna naar het noorden. Mogelijk is het huis meeverhuisd naar de locatie voor de Schinkelpolder waar in 1777 op dijkvak 36 opnieuw een huis wordt getekend. Beide panden ontbreken in ieder geval op de eerste kadastrale kaarten van 1832 (van Aalsmeer).

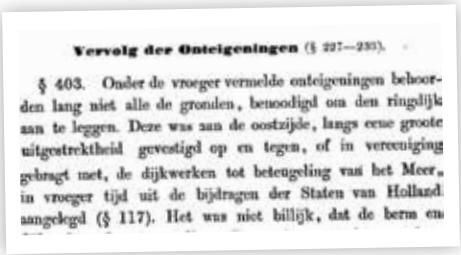

Vervolg der Onteigeningen (§ 227—233).

§ 403. Onder de vroeger vermelde onteigeningen behoorden lang niet alle de gronden, benoodigd om den ringdijk aan te leggen. Deze was aan de oostzijde, langs eene groote uitgestrektheid gevestigd op en tegen, of in vereeniging gebragt met, de dijkwerken tot beteugeling van het Meer, in vroeger tijd uit de bijdragen der Staten van Holland aangelegd (§ 117). Het was niet billijk, dat de heren en

Bij de droogmaking van het Haarlemmermeer in 1850 werd de dijk uit 1766-1777 hergebruikt. *(Gevers van Endegeest)*

Bij de uiteindelijke droogleggingvan het Haarlemmermeer vanaf 1849 is uiteraard van deze reeds bestaande *'dijk ter beteugeling van het Haarlemmermeer'* een dankbaar gebruik gemaakt. Op de keper beschouwd is dit circa zestien kilometer lange deel van de Ringdijk dus het oudste gedeelte van de polder. De dijk die Aalsmeer gered had, was aangelegd met de functie van waterkering, terwijl datzelfde stuk dijk met zijn Ringvaart erachter, vandaag de dag wordt ingezet voor waterberging. Bij de opening van de tentoonstelling 'De redding van Aalsmeer' vijf jaar geleden, sprak hoogleraar Water- en Milieugeschiedenis Petra van Dam van de Vrije Universiteit dan ook over een voor Nederland uniek hergebruik van infrastructuur. Een bijzondere dijk en dat is het!

Bronnen:

- Gevers van Endegeest, Daniel Theodoor, Over de droogmaking van het Haarlemmermeer, deel 2 (Amsterdam 1853)
- Klinkenberg, Dirk, tekeningen paalwerken Oude Wetering – Schinkelpolder, Rijnland, OAR, kaart A-3909
- Oud Archief Rijnland, OAR 1463, stukken rakende de besorging van de oevers van de Haarlemmermeer (1766)
- Vis, Klaas, Rijnland, puijn en banwerken oevers Haarlemmermeer, Leijmuijden -Aalsmeer, OAR, kaart A-0925 (1780)
- Wijn, Jan Willem de, Alderden, Hans, De redding van Aalsmeer, Deltawerken 1765-1777 (Aalsmeer 2015)

Boekbespreking

Kieviet, biografie van de schrijver van Dik Trom

Ton van der Lee

Auteur: Henk van de Hoef

In 2019 heeft Ton van der Lee, achterkleinzoon van C.J. Kieviet, na enige aansporing zoals hij zelf aangeeft in het nawoord, een biografie gepubliceerd over zijn overgrootvader. Nu kent iedereen Kieviet wel door de boeken van Dik Trom, maar dat zijn oeuvre uit wel bijna vijftig boeken bestaat is niet bij iedereen bekend.

Johan Kieviet werd in 1858 geboren als tiende kind van Laurens en Margje Kieviet. Vader Laurens was timmerman en moeder Margje naaister. Zoals zovelen waren zij neergestreken in het net droggelegde Haarlemmermeer in wat toen nog Kruisdorp heette. Toen Johan tien jaar was, werd de naam Kruisdorp veranderd in Hoofddorp. Timmerman wilde Johan niet worden, hij had zijn zinnen gezet op een baan in het onderwijs. Na zijn opleiding kreeg hij, intussen getrouwd met Gesina Veldhuyzen van Zanten een baan als Hoofd der School in Etersheim, een klein plaatsje tussen Hoorn en Edam. Op dit kleine schooltje ontwikkelde hij zich als mens, maar ook als meester tussen zijn leerlingen die zijn voedingsbodem waren voor zijn nog te schrijven kinderboeken.

Het jonge paar wilde graag een gezin stichten, maar dat ging niet vanzelf. Na vijf doodgeboren kinderen en een zesde dat een wiegendood stierf, was hen de wanhoop nabij. Uiteindelijk kreeg het paar twee levensvatbare kinderen, Marinus en Gretha geheten.

De eerste boeken die Johan schreef waren niet bijzonder en werden ook niet goed verkocht. Kinderboeken waren in die tijd erg moralistisch, kinderen moest iets geleerd worden. De eerste boeken van Johan waren niet anders. Het vierde boek van Johan Kieviet, Fulco de minstreel, dat in 1892 uitkwam, was het eerste boek waarvan de verkoop begon te lopen. Na een wisseling van baan, Johan werd Hoofd der School in Zaandam, begon zijn schrijversloopbaan pas echt. Na de keuze van een andere illustrator, Johan Braakensiek, kreeg zijn boek een impuls en daarna werd 'Dik Trom' het bekendste boek van Nederland, zoals Ton van der Lee in de biografie aangeeft.

Het schrijven heeft Johan Kieviet geen windeieren gelegd, hij werd een man van aanzien, al was hij dat ook als Hoofd der School. Hij werd zelfs een rijk man en liet een mooi huis bouwen in Wassenaar. Niettemin heeft hij zich nooit echt thuis gevoeld bij de jetset, wat te maken had met zijn eenvoudige achtergrond als zoon van een timmerman in Hoofddorp. De beurscrash in 1929 heeft ook voor Johan voor problemen gezorgd door de zware hypotheek op zijn huis en andere leningen. Hij heeft echter nooit iets daarover aan zijn vrouw Gesina verteld. In 1930 stierf zijn grote liefde Gesina en ging het ook met zijn gezondheid al gauw minder. In 1931 overleed hij, een groot oeuvre aan kinderboeken achterlatend.

De biografie van Ton van der Lee gaat dan wel over het leven van zijn overgrootvader, maar geeft ook heel veel informatie over de tijd waarin Johan Kieviet leefde. Leuke details leveren een prettig leesbaar boek op, dat als het ware als een roman leest. De relatie met Haarlemmermeer en omgeving geeft het boek voor lezers van Meer-Historie door de herkenbaarheid net iets extra's.

Uitgeverij Ambo|Anthos 2019
ISBN 9789026343520 | € 24,95

Rond de Sloterbrug, Badhoevedorp Sloten, Oud-Osdorp in de naoorlogse jaren

Auteur: Janny Herfst

Presentatie van het boek op 24 november 2019. *(foto: Janny Herfst)*

Wie jong is realiseert zich niet direct dat hij of zij geschiedenis schrijft, die van zichzelf en van een ander. Of het zou moeten gaan om een sportheld die wereldkampioen wordt zoals Leen van der Meulen uit Badhoevedorp en daarna direct op het schild wordt gehesen. In 1961 werd hij in Zwitserland Wereldkampioen wielrennen op de baan.
Een huldiging in de Burgemeesters Amersfoordtlaan zette Badhoevedorp volledig op de kop. Wie weet dit nog?

Vaak dringen de herinneringen zich pas op latere leeftijd nadrukkelijker op en komt het besef dat de verhalen niet zouden mogen verdwijnen en voor het nageslacht bewaard moeten worden.
Op 24 november werd, onder overweldigende belangstelling, in het café Kerkzicht in Sloten het boek 'Rond de Sloterbrug' ten doop gehouden. Een bundel vol herinneringen aan bijzondere gebeurtenissen, personen, verenigingen en scholen in de tweelingdorpen Badhoevedorp en Sloten en Oud-Osdorp in de naoorlogse tijd.

Vier schrijvers vonden elkaar in de wens om herinneringen vast te leggen aan de tijd dat zij opgroeiden in de dorpen rond de Sloterbrug. Jan Loogman (1951 Badhoevedorp), Kees Loogman (1954 Badhoevedorp), Kees Schelling (1955 Osdorperweg) en Paul Kroes (1956 Oud-Osdorp) gingen niet alleen graven in hun eigen geheugen maar ook herinneringen ophalen bij (oud-) dorpsbewoners: bekende en minder bekende. Zo werd de herinnering aan de uitzinnige huldiging van Leen van der Meulen op 31 augustus 1961 in Badhoevedorp opgetekend uit de mond van Cees de Haan: 'Ze klommen zelfs op de auto om te proberen de regenboogtrui van Leen even aan te raken. Ik hield de hand van mijn vader stevig vast. Ik was nog klein en een beetje angstig met al dat rumoer. Het was een gekkenhuis.'

Het gezegde is een cliché: een feest van herkenning, maar toch zal het dat zijn voor lezers van wie de wortels ook 'Rond de Sloterbrug' liggen. De bundel met 36 verhalen en gedichten, verluchtigd met historische foto's is echter nog maar het begin, want de schrijvers beloven nog meer van deze boeken.

'Rond de Sloterbrug' kost € 19,95 en is onder meer te koop bij Jaspers in Badhoevedorp, de boekhandel waarvan de geschiedenis ook wordt verteld in het boek.

Voor meer informatie over bestellen en laten bezorgen: Uitgeverij www.RonddeSloterbrug.nl
ISBN 9789082477511

De Vereenigde Binnenpolder en de Spaarndammerzeedijk

Auteur: Hans van Velsen

Vereenigde Binnenpolder en omgeving 1615, Balthasars *(archief Rijnland)*

De Vereenigde Binnenpolder is de derde in grootte en de oudste polder binnen de huidige gemeente Haarlemmermeer. Een gebied dat al vanaf ongeveer het jaar 1000 bewoond is en een zeer interessante historie kent. Vooral wat betreft het waterbeheer en de groeiende invloed van het hoogheemraadschap van Rijnland rond de Spaarndammerzeedijk. De Spaarndammer Binnenpolder, de Binnenpolder van Hofambachten Houtrak verenigden zich. Het gebied kreeg in 1813 de officiële naam 'Vereenigde Binnenpolder' en werd in 1859 een zelfstandig waterschap.

De Vereenigde Binnenpolder rond het dorpje Spaarnwoude had in de 17eeeuw een oppervlak van ruim 1000 ha. Voor de drooglegging van het Haarlemmermeer was de polder aan de zuidoostzijde omgeven door het Spieringmeer. Tot de aanleg van het Noordzeekanaal en de inpoldering van het IJ, grensde de polder aan de noordoostzijde aan het IJ. Aan de westkant werd het gebied omsloten door de rivieren de Liede en het Spaarne.

Kolonisatie

Rond het jaar 1000 begonnen de ontginning en bewoning ofwel de kolonisatie van het veengebied in West-Nederland. De invallen van de Noormannen waren geëindigd, de bevolking nam toe en de opbrengst van de in cultuur gebrachte gronden was te weinig om de bevolking te kunnen voeden. Deze kolonisatie van het veengebied was mogelijk door een afwatering, via gegraven sloten naar het oppervlaktewater en vandaar naar zee. Deze kolonisatie liep van circa 1000 tot 1150.

Tijdens de eerste periode werden de vruchtbare gronden aan de rand van de veengronden ontgonnen en bewoond; voedselrijke gronden met bossen (woud). Plaatsen als Spaarnwoude en Zoeterwoude ontstonden. Spaarnwoude werd rond 1040 gesticht. Tijdens de tweede periode werden de centraal gelegen veengronden bezet. Het waren arme gronden waarop plaatsen als Waddinxveen en Amstelveen ontstonden. Vanaf ca. 1100 ging dit gepaard met overheidsbemoeiing. De graven van Holland gingen de rechten tot ontginning verkopen. Deze concessies werden verkocht als koopbrieven, plaatsen als Boskoop en Nieuwkoop danken daaraan hun naam.

Kerk Spaarnwoude ca. 1760, aquarel C. van Noorde

Grote wateroverlast

Rond 1150 veranderde de situatie ingrijpend. Het zeewater steeg, het maaiveld was gedaald door de drooglegging van het veen en de Rijnmond bij Katwijk slibde dicht. Het gehele veengebied in West-Nederland kreeg zeer grote wateroverlast. Er werden drie watergangen van de Oude Rijn naar het noorden gegraven om het water van de Oude Rijn naar het noorden te leiden en te kunnen lozen op het IJ. Ook de natuur hielp een handje. Grote stormen breidden het IJ uit en vormden het Vlie om tot de Zuiderzee. Vanaf dat moment voerden het Spaarne en de Amstel het water uit de veengebieden, middels spuisluizen te Spaarndam en Amsterdam, direct af op het IJ en vervolgens via de Zuiderzee naar de Noordzee. Om het achterland te beschermen, werd een dijk aangelegd tussen Spaarndam en Amsterdam, de Spaarndammerzeedijk. Tussen Amsterdam en de Utrechtse heuvelrug kwam de Diemerzeedijk.

Rijnlands invloed groeit

Het hoogheemraadschap van Rijnland vond zijn oorsprong in de 12 eeuw. Wanneer precies is niet bekend. Wel dat de "Heemraden van Spaarndam" op 11 oktober 1255 een privilege ontvingen van Willem II graaf van Holland.

De heemraden voerden onder meer het toezicht uit op het onderhoud van de Spaarndammerzeedijk. Pas in 1324 werden de heemraden van Spaarndam voor het eerst "Heemraden van Rijnland" genoemd. De invloed en macht van Rijnland ontwikkelde zich geleidelijk. Tot 1400 was de Spaarndammerzeedijk al vele keren doorgebroken. Rijnland kreeg steun van Willem IV graaf van Holland. Rijnlands invloed groeide. Alle ingelanden van de dijkplichtige dorpen van de Spaarndammerzeedijk werd namelijk opgedragen om de keuren en de vonnissen van het hoogheemraadschap van Rijnland na te komen.
In die tijd viel het gebied rond Spaarnwoude onder de hoge heerlijkheid van Blois en dat van Hofambacht onder die van Brederode. Degenen die het bezit hadden van een dergelijke hoge heerlijkheid voerden een stukje overheidsgezag uit.

Willem II graaf van Holland

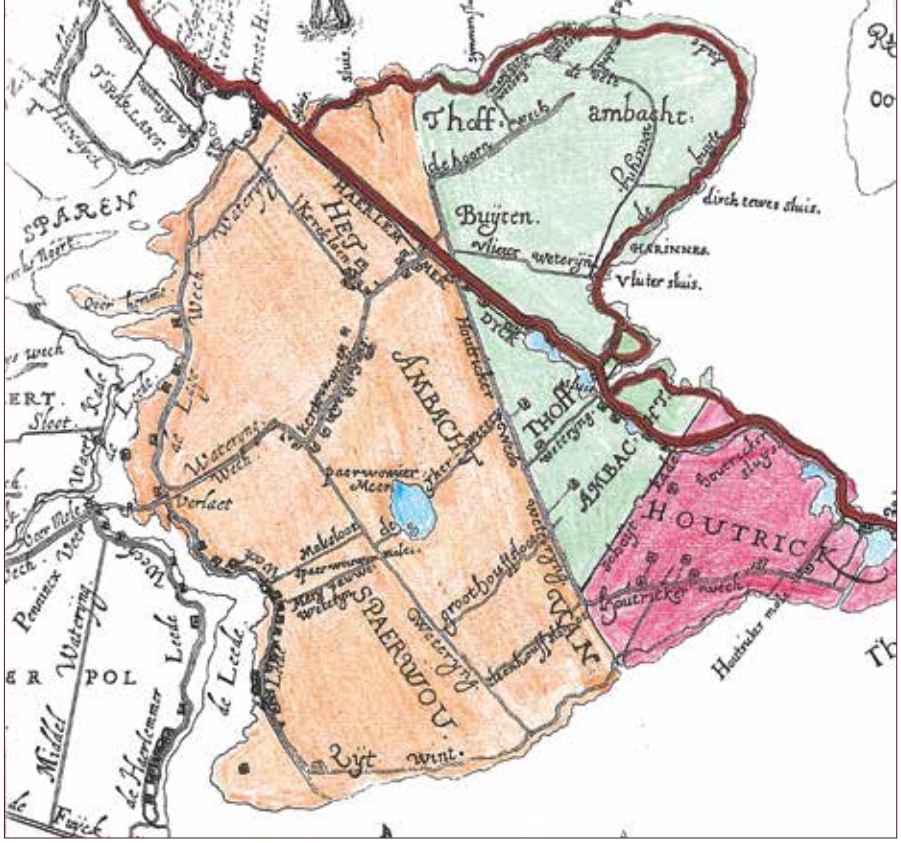

Gebied Vereenigde Binnenpolder • 1615

In 1397 stierf het geslacht Blois uit en later ook dat van Brederode. Al hun bezittingen vervielen aan de graaf.

Bemalingsovereenkomst

Na 1400 ontstonden er problemen met het waterbeheer van de Spaarndammerpolder.
In 1434 besloot men tot samenwerking van de polders van Spaarnwoude en Hofambacht ter oplossing van de waterproblemen. Een en ander werd mogelijk na overleg met en instemming van Rijnland. Het hoogheemraadschap ging akkoord mits een aantal watergangen gegraven zou worden en de voorschriften over het onderhoud van deze werken zou worden nageleefd. Met dit samenwerkingsverband van de binnenpolders van Spaarnwoude en Hofambacht in 1434 was de basis gelegd voor wat later de Vereenigde Binnenpolder is gaan heten. Het dorp Spaarnwoude werd het centrum.

In 1460 bepaalde het hoogheemraadschap dat geen enkele molen zonder haar toestemming op de boezem uit mocht slaan. In 1556 sloten Houtrijk en Spaarnwoude een bemalingsovereenkomst en werd Houtrijk ook onderdeel van de Vereenigde Binnenpolder. De zorg voor de Spaarndammerzeedijk vroeg van alle direct betrokkenen en Rijnland veel aandacht. Tot 1578 was deze dijk verhoefslaagd. Dat wil zeggen dat het onderhoud in dijkstukken was verdeeld over de aan de dijk gelegen dorpen te weten Spaarndam, Spaarnwoude, Hofambacht, Houtrijk en Polanen, Osdorp en Sloten. Naar rato van het landbezit werd het onderhoud per dorp vervolgens weer verdeeld onder de zogenaamde dijkplichtigen. De voorwaarden van het onderhoud waren in een keur op de dijk vastgelegd en het toezicht op het verrichte onderhoud lag bij Rijnland.

Levenslang verbannen

De Spaarndammerzeedijk was reeds in de 15e eeuw slecht en dat werd nadien nog veel erger.

Het IJ en het Spieringmeer • 1848

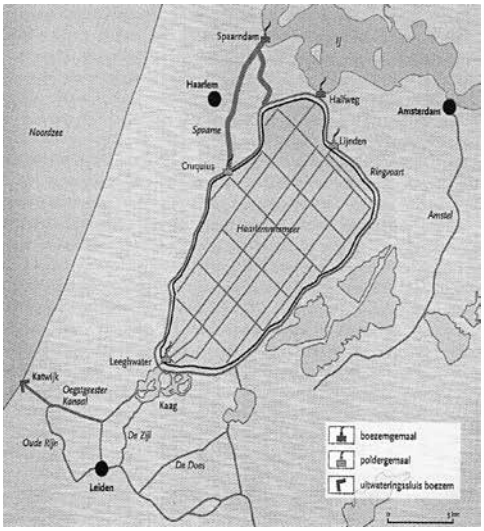

Haarlemmermeerpolder en het IJ • 1856

Dorpje Spaarnwoude ca. 1800, tekening Oost-Indische inkt, F.A. Milatz

Vele dijkdoorbraken zouden plaatsvinden en de dijkplichtigen werden steeds armer. Sommigen konden hun dijkplicht niet meer vervullen en staken ten teken daarvan hun spa in hun dijkvak en verlieten hun land om elders hun geluk te gaan beproeven. Het onderhoud aan de dijk schoot zwaar tekort en Rijnland stelde op elke overtreding zware straffen. Zo werd een zekere Gerijt Claesz. van Amsterdam voor 100 jaar en een dag (dus levenslang) uit Rijnland verbannen.

In 1516 begonnen de inwoners van de dorpen aan de zeedijk een proces tegen Rijnland. De redenering was dat niet alleen deze inwoners belang hadden bij een sterke dijk, doch dat bij elke doorbraak heel Rijnland ten minste tot aan de Oude Rijn schade ondervond. Immers bij elke doorbraak stond het land veelal tot aan de Oude Rijn toe onder het zoute water. Daar het gebied dat schade leed veel groter was dan hun dorpen, achtten zij het billijk dat Rijnland in noodgevallen ging meebetalen aan de kosten van het dijkherstel. Na 20 jaar (gebruikelijk in die tijd) deed de rechter uitspraak. Toen (tot 1572) was dat de Grote Raad van Mechelen, het hoogste rechtscollege van de zeventien provinciën der Nederlanden. De inwoners verloren.

De toestand van de zeedijk was het meest zorgwekkend tijdens het beleg van Haarlem (1572-1573). De inwoners waren geheel niet meer in staat het onderhoud van de dijk te betalen. De Spanjaarden voerden op het achterliggende land een waar schrikbewind uit. Volkomen berooid trokken de inwoners weg, de dijk achterlatend. Het college van Rijnland, verdeeld in Spaans- en Prinsgezinde leden en belemmerd door de oorlogshandelingen, nam pas na veel geharrewar uiteindelijk in 1578 het onderhoud van de zeedijk in de Vereenigde Binnenpolder voor haar rekening. Rijnland greep de situatie aan om het onderhoud aan de dijk goed te gaan uitvoeren om van een sterke zeedijk verzekerd te zijn.

De periode 1578 –1859

In 1578 werd het gehele gebied langs de Spaardammerzeedijk ingelijfd bij het hoogheemraadschap. Het gebied was vanaf 1578 rekenplichtig aan Rijnland, en Rijnland stelde ook vele eisen aan de waterhuishouding. Rijnland stelde de schout en schepenen aan, die op hun beurt de molenmeesters benoemden.
De molenmeesters inden onder meer de polderlasten. Met de zogenaamde molenrekening werden vanaf 1578 tot 1979 de kosten voor de water-

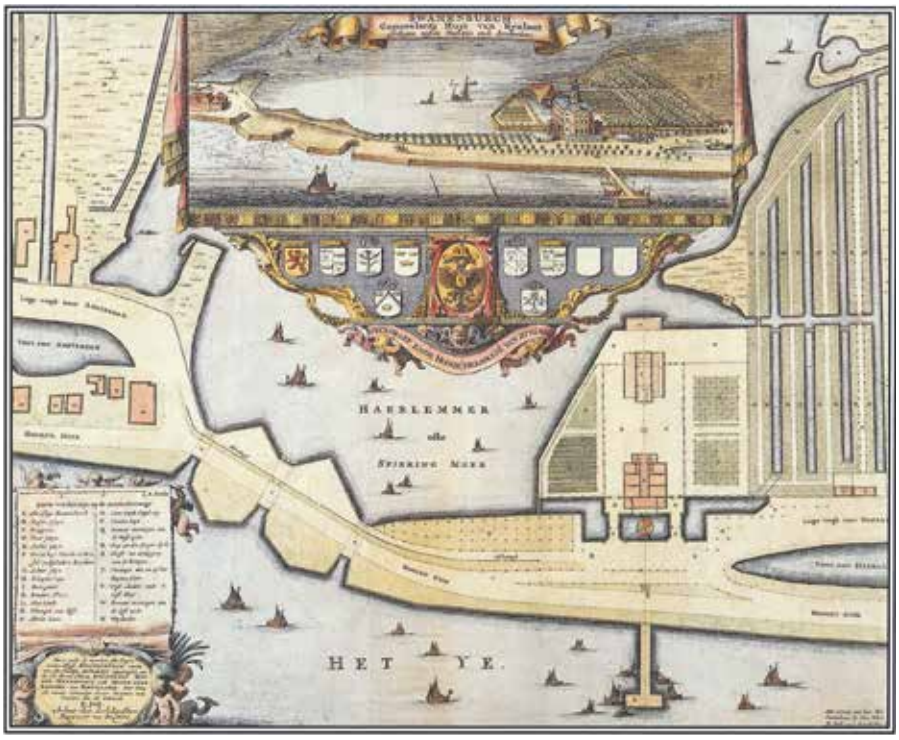

Landgoed Swaenenburch *(atlas Pieter Post)*

huishouding verantwoord en door Rijnland gecontroleerd. Op zijn beurt bracht Rijnland vanaf 1593 de kosten van het onderhoud aan de gehele Spaarndammerzeedijk in rekening bij alle ingelanden van Rijnland, dus ook bij die in het gebied van de Vereenigde Binnenpolder. Al met al was de complete reorganisatie van het waterbeheer een geesteskind van Rijnland.

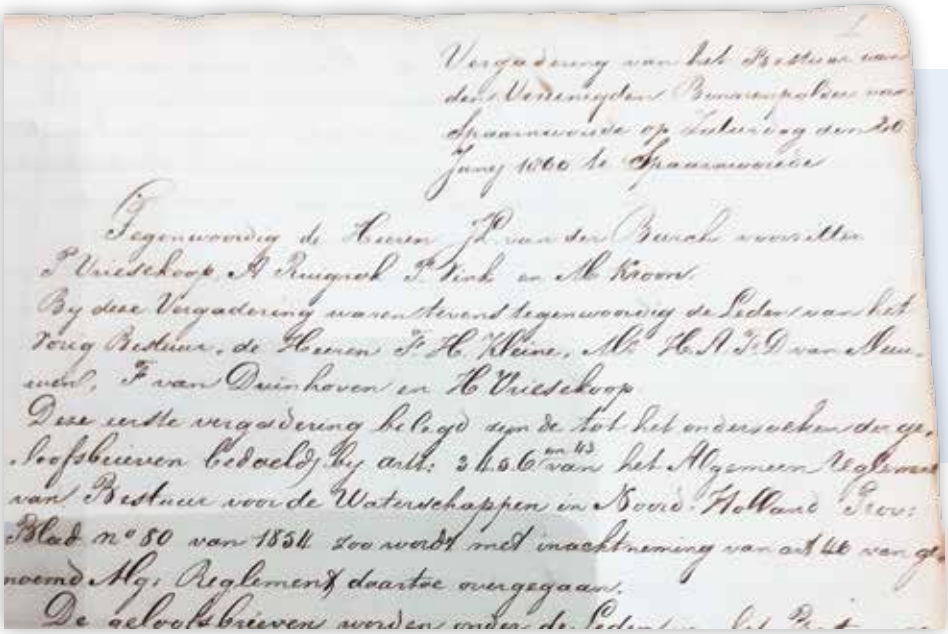

Aanhef verslag eerste vergadering nieuwe bestuur *(Noord-Hollands Archief)*

De Rottepolder

In 1631 werd de trekvaart Haarlem-Amsterdam aangelegd. Door de aanleg werd het zuidelijke deel van de Spaarnwouderpolder van de rest afgesneden. Het gebied van een kleine 100 ha zou later de Rottepolder genoemd worden. En in 1813 speelde een betere verdediging van Amsterdam. In Houtrijk moest een batterij (geschutsopstelling) gebouwd worden ter plekke van een watermolen. Het waterbeheer moest gereorganiseerd worden en het gebied van Spaarnwoude,

De heer J.L. van der Burch *(archief Rijnland)*

Hofambacht en Houtrijk zou voortaan met de officiële naam van "Vereenigde Binnenpolder" benoemd worden. Rijnland had het dus voor het zeggen. Daar was onder de ingelanden veel weerstand tegen. Toch dient gezegd te worden dat

IJ-polders en het Noordzeekanaal • 1900

het gebied zich dankzij de bemoeienis van Rijnland heeft kunnen handhaven. Maar de ingelanden werden mondiger en georganiseerder.

Dit leidde er uiteindelijk toe dat Provinciale Staten van Noord-Holland in 1859 besloten tot oprichting van het waterschap "Vereenigde Binnenpolder". Op 30 juni 1860 vergaderde het nieuwe bestuur voor de eerste keer; voorzitter was J.L. van der Burch en leden waren P. Vriesekoop, A. Ruigrok, P. Vink en M. Kroon. De heer Van der Burch was per 1 januari 1860 burgemeester geworden van de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude en van de gemeente Houtrijk en Polanen. Daarvoor was hij van 1856-1860 de eerste dijkgraaf van het waterschap Haarlemmermeerpolder.

Het Haarlemmermeer en het IJ waren drooggelegd en het Noordzeekanaal werd aangelegd. De Spaarndammerzeedijk had geen zee meer te weren en de gemeenlandshuizen van Rijnland te Spaarndam en Halfweg waren van minder belang geworden. Het landgoed Swaenenburgh te Halfweg werd zelfs in 1863 verkocht.

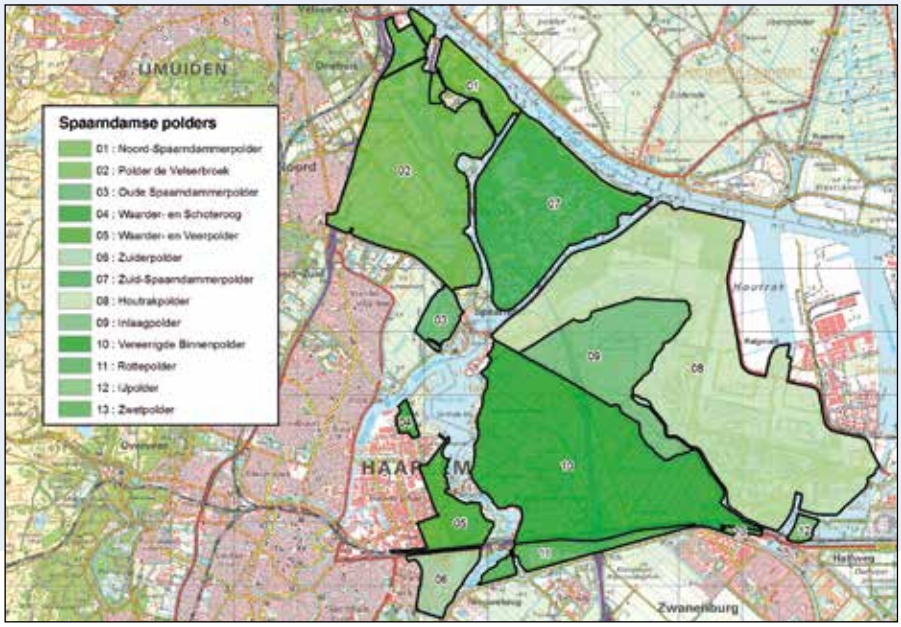

De Spaarndamse polders *(archief Rijnland)*

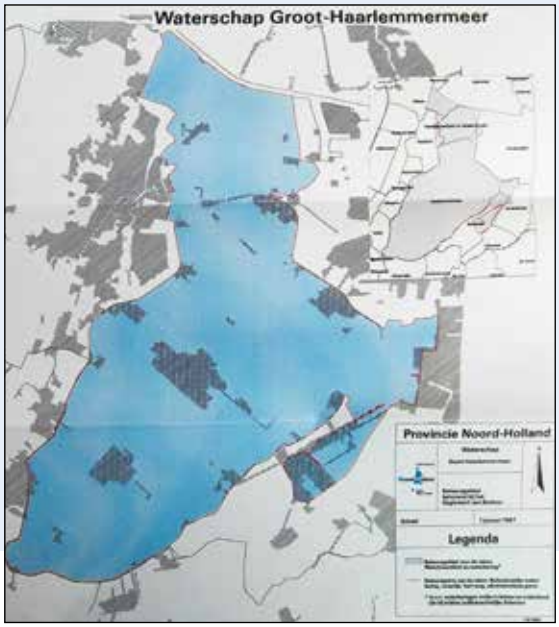

Waterschap Groot-Haarlemmermeer

Waterschapconcentratie per 1 januari 1979

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland brachten juni 1969 een nota uit waarin werd aangekondigd dat men dacht aan het fuseren van groepen waterschappen teneinde tot meer efficiënte waterschappen te komen.
In 1976 werd een nieuwe nota "Bestuurlijke reorganisatie van de waterschappen" door Provinciale Staten vastgesteld.
De Spaarndamse polders zouden samengaan met die van Aalsmeer en de Haarlemmermeerpolder. Het fusiewaterschap zou "Groot-Haarlemmermeer" gaan heten.
Op 30 oktober 1978 besloten Provinciale Staten tot opheffing van alle waterschappen en tot de oprichting van Groot-Haarlemmermeer met ingang van 1 januari 1979. De koninklijke goedkeuring zou volgen.
Met de fusie werden zestien officiële, waaronder de Vereenigde Binnenpolder, en vijf niet officiële waterschappen opgenomen in Groot-Haarlemmermeer. Rijnland verloor zijn toezichthoudende rol. Met het opgaan van de Vereenigde Binnenpolder in Groot-Haarlemmermeer liep deze fusie ver vooruit op die van de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude met die van Haarlemmermeer per 1 januari 2019.

Waterschap	Hectare	Waterschap	Hectare
Buitendijkse Buitenveldersche polder	155	Vereenigde Binnenpolder	725
Polder Buitenhuizen onder Assendelft	73	Zuid- en Noord Spaarndammerpolder	413
Haarlemmermeerpolder	18260	Veerpolder	63
Horn- en Stommeerpolder	337	Polder de Velserbroek	522
Houtrakpolder	1197	Rottepolder [1]	88
Inlaagpolder [1]	240	Waarderpolder	46
Oosteinderpoelpolder	577	Schinkelpolder	243
Oude Spaarndammerpolder	41	Zuiderpolder	79
Uiterdijken	33	Boezemland/-water	89
Verdolven Landen	27	Groote IJpolder	100
Zwetpolder	3	**Totaal**	**23.311**

(1) Behoorden in de 17e eeuw ook tot de Vereenigde Binnenpolder.

Verantwoording:
Gegevens zijn onder meer ontleend uit:

- 'Die dijckgraeff claecht', uitgave provincie Noord-Holland, december 1984.
- 'Belang Betaling Zeggenschap' 150jaar Waterschapbestuur en Haarlemmermeerpolder, uitgave Meer-Historie onderdeel van 'Stichting Haarlemmermeermuseum De Cruquius', mei 2015, ISBN978-90-80093-0-1
- Noord-Hollands Archief

Afbeeldingen:

- Waar niet aangegeven uit het boek 'Belang, Betaling Zeggenschap' of eigen archief

Graanhandelaren
Terugblik en afsluiting

In het decembernummer 2017 van Meer-Historie meldde ik mijn voornemen aandacht te besteden aan graanhandelaren die, met name in het verleden, werkzaam waren in en rond de Haarlemmermeerpolder. Aanleiding was een artikel in Meer-Historie uit 2000 met de kop "De graanhandelaren in de Haarlemmermeer (1900-2000)" waarin voormalig akkerbouwer Maarten Kamper een opsomming gaf van de graanhandelaren die hij zich herinnerde.

Auteur: Klaas van der Veen

Kamper noemde in zijn artikel veertien bedrijven en het is mij gelukt van dertien van die genoemde bedrijven een verhaal op papier te krijgen. Dat bleek niet in alle gevallen een eenvoudige opgave.
Van de genoemde bedrijven zijn er nog slechts drie actief: de vroegere Meco, nu onderdeel van Agrifirm, te Burgerveen, Jasper Engel in Beinsdorp en Alko van der Bijl te Oude Meer. De laatste twee zijn een samenwerkingsverband aangegaan.

Alle andere bedrijven zijn korter of langer geleden opgehouden te bestaan.
Dat betekende een zoektocht bij familieleden, voormalig personeel, collega's graanhandelaren, voormalige buren en ook wel bij akkerbouwers die in het verleden zakendeden met een van de inmiddels gestopte handelaren.
De medewerking die ik daarbij van heel veel kanten heb ondervonden was vaak ronduit hartverwarmend.
Met name de naaste familie was geraakt door het idee dat er zo veel jaren na dato nog een keer aandacht werd gegeven aan een stuk verleden, dat voor hen veel betekend heeft maar bij vele anderen in de vergetelheid is geraakt.
Ook de gebouwen van waaruit de graanhandel werd bedreven zijn verdwenen of hebben een andere bestemming gekregen.
Alle mensen, in welke relatie dan ook tot de door mij beschreven graanhandelaren, wil ik heel hartelijk danken voor hun vaak enthousiaste medewerking en hun pogingen mij steeds wat verder op weg te helpen. Ik kijk met een heel goed gevoel terug op alle goede contacten en de betrokkenheid die ik in de afgelopen periode heb ondervonden.

Hierboven las u het al: van dertien graanhandelaren is het gelukt een verhaal op papier te krijgen. Van de veertiende, de graanhandel van Verhoog te Zwanenburg, heb ik heel weinig informatie binnen kunnen krijgen. Ik heb er echt veel tijd en moeite aan besteed maar een uitgebreid verhaal heeft dit niet opgeleverd. Reden voor mij om deze serie incompleet en voortijdig te beëindigen.

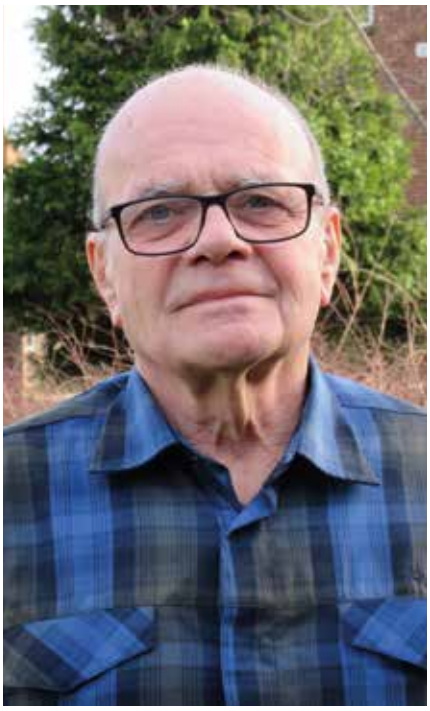

Activiteiten Restauratiegroep
Meer-Historie in 2020

Auteur: Jan Blom, coördinator

Het nieuwe jaar is alweer een paar maanden oud en wij zijn rustig in de Polderschuur het een en ander aan het restaureren en repareren. We willen in 2020 weer leuke dingen organiseren. Inmiddels hebben we met de groep besproken welke activiteiten we dit jaar willen gaan uitvoeren.

In willekeurige volgorde: trekkerrondrit, korenmaaien, dorsen met de grote VIMA dorsmachine, combines en stropersen. Daarnaast mogelijk het land bewerken tegen de overlast van eenden. Ploegen, bieten en aardappelen rooien, dit zijn zo de gedachten. Misschien kunnen niet alle activiteiten uitgevoerd worden en dat heeft dan, net als in 2019, waarschijnlijk veel met de weersomstandigheden te maken.

In de Polderschuur wordt hard gewerkt aan het vernieuwen van een paar tractoren en het maken van een werkwagen die bij de grote dorsmachine hoort. We gaan die zelfs voorzien van een toilet (zeer modern). De combines zijn nagekeken en grondig schoongemaakt. Deze hebben vorig jaar wel wat geleden. En bij de dorsmachine zijn enkele onderdelen vervangen die we zelf hebben moeten maken want ze waren niet meer in de handel. Dat zijn voor de mannen de uitdagingen; om het dan maar zelf te maken. Tijdens onze activiteiten hebben we altijd een cateringwagen bij ons. Deze is helemaal opgeknapt, van binnen geschilderd en van buiten bestickerd zodat de wagen ook naar scholen kan gaan voor voorlichting aan kinderen.

Bij de polderschuur (*Foto: Kees van der Veer*)

'Ontzamelen'

Vorig jaar hebben we weer veel objecten mogen ontvangen waaronder ook enkele grote. Uiteraard zijn we er heel blij mee. Maar onze ruimte is beperkt, al zou u dat niet verwachten met 1000 vierkante meter en een zolderruimte van 300 vierkante meter. Toch is het zo. U moet maar eens op een woensdagmorgen komen kijken. We hebben wel wat dubbel in de collectie, al is het wel niet allemaal precies hetzelfde, maar toch moeten we daar afstand van doen. Eerst gaan we kijken of het misschien naar andere musea kan. Zo niet, dan proberen we te verkopen. We zullen dat met het bestuur overleggen en er zeer zorgvuldig en doordacht mee omgaan. Dus het wordt weer een heel druk jaar. We gaan graag naar de mensen toe om zo de historie levend te houden.
We kunnen dit doen omdat onze jeugdige opvolgers enthousiast zijn en het ook leuk vinden.

Het adres van de Polderschuur is: Spieringweg 536A Vijfhuizen (iedere woensdag van 8 tot 14 uur geopend).

Ja, ik vind het belangrijk dat Meer-Historie (onderdeel van Haarlemmermeermuseum De Cruquius) zich kan blijven inzetten voor het behoud van het Haarlemmermeers erfgoed. Ik geef mij hierbij op als nieuwe begunstiger.

Als begunstiger van Meer-Historie ontvang ik 4 x per jaar Magazine Meer-Historie en voor twee personen gratis toegang tot het Historisch Museum en het Cruquius Museum.

☐ €20,00 ☐ €30,00 ☐ €50,00 ☐ €75,00

De minimum bijdrage is €20. Ik betaal na ontvangst van de bevestigingsbrief.

Opgeven kan via e-mail door middel van opgave van uw gegevens plus opgave van uw bijdrage.
U kunt uw e-mail zenden aan: gjdeddens@kpnmail.nl

Liever per post aanmelden?
Stuurt u dan onderstaande bon in een, voldoende gefrankeerde, enveloppe naar:
Begunstigersadministratie Meer-Historie
p/a Dhr. G.J. Deddens
Barbarije 5, 2132 TP Hoofddorp

Stichting
Haarlemmermeer museum De Cruquius

Naam : ..... m/v*

Adres : .....

Postcode : ..... Woonplaats: .....

Telefoon : .....

E-mail : .....

Datum : .....

Handtekening : .....

* doorstrepen wat niet van toepassing is

THEEHUIS CRUQUIUS
DÉ LOCATIE VOOR UW
BRUILOFT-FEEST-LUNCH OF HIGHTEA
023-5286946/WWW.THEEHUISCRUQUIUS.NL
INFO@THEEHUISCRUQUIUS.NL

H.C.O.
HEFTRUCK CENTRUM
ONDERWATER B.V.
INTERN TRANSPORT
Reparatie, onderhoud,
verkoop en verhuur:
- vorkheftrucks
- pallettrucks
- reachtrucks

VEBIT Verenigde Bedrijven Intern Transport
Heftruck Centrum Onderwater bv
Arnoudstraat 9, 2182 DZ, Hillegom • info@hconderwater.nl
• Tel. 0252 - 41 56 33 • Fax 0252 - 41 34 20

VERANTWOORD KOERIEREN

Betrouwbaar - Snel - Flexibel - Service

GROEN KOERIERS.NL
VERANTWOORD KOERIEREN

Co² neutraal

www.groenkoeriers.nl
Tel. 020 - 333 00 03

HONCOOP, VERTROUWD MET ONDERHOUD

- Onderhoudswerken
- Renovaties
- Verbouwingen
- Woningaanpassingen voor mindervaliden
- Rioolreiniging en -reparatie

P.C. Honcoop & Zn.
Aannemingsbedrijf - Nieuw-Vennep
Telefoon 0252 621660

deWaterkoets
proeven & proosten op het water

Voor privé groepen van 5-50 personen.
Comfortabel varen in open of geheel overdekte en verwarmde boten. Diverse catering mogelijk.

Hartelijk dank voor uw aankoop van ons magazine Meer-Historie.

Tegen inlevering van deze bon ontvangt u **25% korting** op de entreeprijs van het Historisch Museum.

De korting is geldig voor 2 personen.